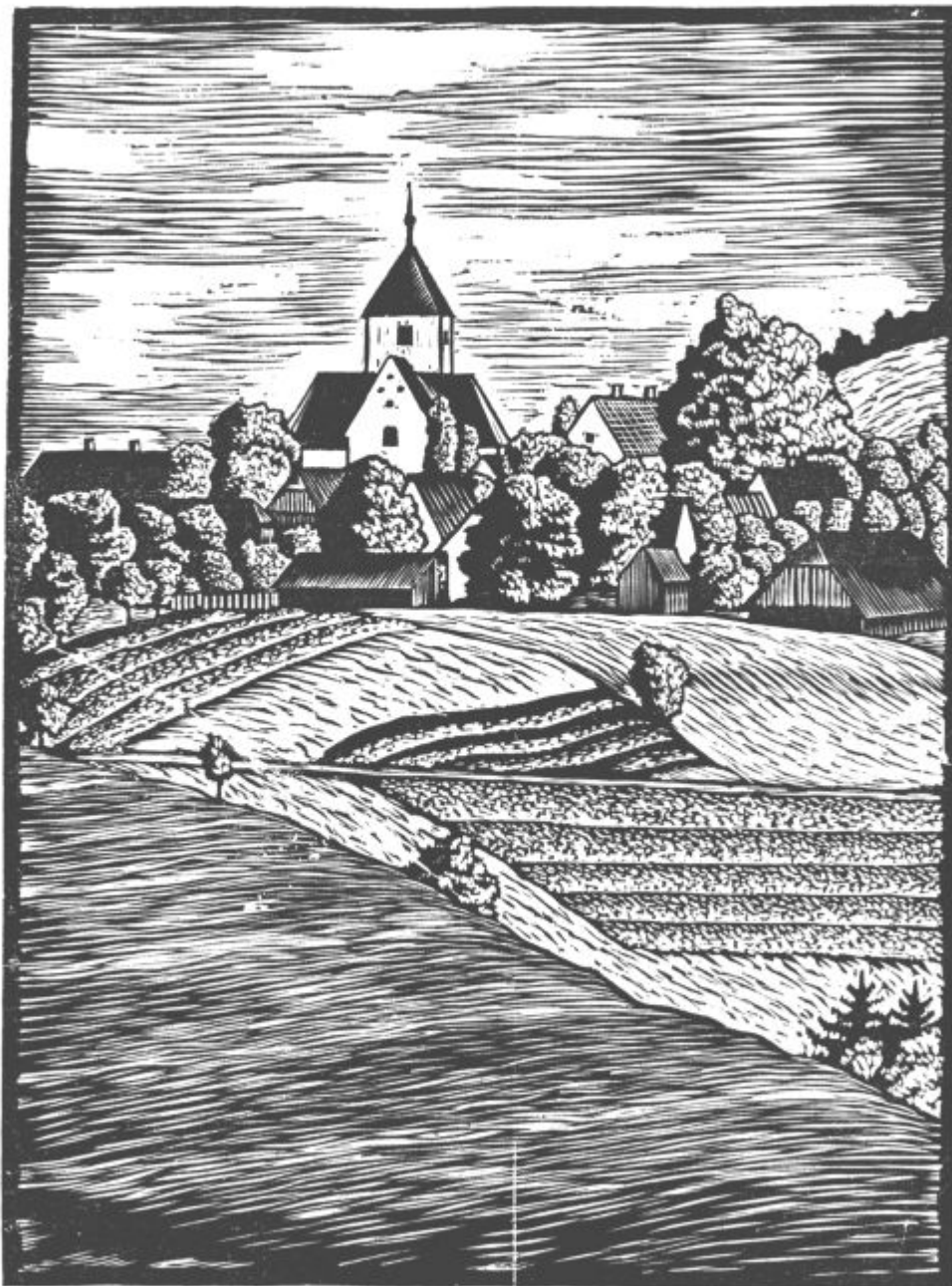

ŽIVLJENJE IN SVET

STEV. 7.

V LJUBLJANI, 13. AVGUSTA 1933.

KNJIGA 14.

JOS. KLADNIK

SV. MARTIN NA POHORJU (lesorez)

NI ŽIVLJENJA BREZ BAKTERIJ

Bakterije smatramo za najhujše sovražnike vsega živega — a to je povsem neutemeljen predsodek. So neštevilne vrste klic, ki so življenju koristne in naravnost neobhodno potrebne.

Višje živali in tudi človek so se prilagodili s svojimi življenjskimi navadami sožitju z bakterijami. Z mnogimi mikroorganizmi, ki žive v našem telesu, smo v nekakšni trajni »blagovni izmenjavi« in znanost trdi, da moremo le tako dolgo živeti, dokler so ti mikroorganizmi v nas.

Celo rastline »ne stojijo na lastnih nogah«, kajti po opazovanjih Pasteurjevoga učenca Ducleauxa se rastlinska semena v sterilizirani zemlji ne morejo razviti v življenja sposobne rastline. Čim porabi kal v semenu nabrane rezervne snovi, bi morala brez sodelovanja bakterij umreti, ker sama ni sposobna predelavati in sprejemati v zemlji vsebovane redilne snovi. Skoraj vsa naša gozdna drevesa kažejo v svojih koreninah sožitje z bakterijami, kar je dovolj krepko potrdilo dejstva, da višje rastline ne morejo živeti brez najnižjih. Seveda imajo tudi bakterije svoj dobiček od tega sodelovanja; iz redilnih snovi, ki si jih rastlina nabira s pomočjo sončne svetlobe, iz ogljikove kisline in vode, krijejo namreč bakterije svojo potrebo po sladkorju.

S temi odkritji je Ducleaux dokazal Pasteurjevo domnevo, da so najnižji organizmi neobhodno potreben člen v krogotoku življenja in da ni življenja brez njih.

»Rastlinjak« v človeškem telesu

Velike množine bakterij, ki jih vsebuje živalsko in tudi človeško telo, ne žive zajedalskega življenja v hranilni kaši, temveč imajo same zelo važno vlogo za prebavo hranil. Posebno važni sta dve vrsti bakterij, ki ju strokovnjak imenuje »bacterium coli« in »bacterium lactis aerogenes«. Ti dve vrsti razčlenjata tako, da jih more črevesje vsrkavati.

Ta sposobnost je seveda v veliko korist živalskim organizmom, ki sami ne morejo razčlenjevati rastlinskih ogljikovih hidratov in izkoristiti samo na sebi neprebavno travno in listnato hrano. Brez teh bakterij rastlinojedci sploh ne

morejo živeti. Česar ne zmorejo najmočnejši prebavni sok, zmorejo ti neznatni mikroorganizmi: razčlenjajo molekule celuloze in jih predelajo tako, da morejo črevesni sok nadaljevati to delo.

V novejšem času se je izkazalo, da se delijo črevesne bakterije v dve veliki skupini s popolnoma različnim delovnim področjem. Prve, »bakterije vretja«, cepijo kakor kolijeve bakterije ogljikove hidrate; druge, »bakterije gnitja«, sodelujejo pri izkoriščanju beljakovinske hrane. Seveda ne smejo ne prve ne druge živeti v telesu v prevelikih množinah, kajti preobilica bakterij bi povzročila motnje v preosnovi in prebavne bolezni. Bakterije vretja in gnitja se drže v ostalem medsebojno v ravnotežju. Prve skušajo spodriniti druge in druge prve, s produkti svoje preosnove se medsebojno zastrupljajo in v normalnih okoliščinah se tedaj ne more zgoditi, da bi njih delovanje človeškemu telesu škodovalo.

Važno je vedeti, da je mogoče z raznimi vrstami hrane, z menjavo mesne in rastlinske hrane, pred vsem z dodajanjem kisline poljubno spreminjati in zmanjševati količino črevesnih bakterij. Zdrav človek proizvaja v svojem želodcu zadostno količino kisline za uničenje škodljivih bakterij, v potrebi pa je mogoče pomagati še od zunaj.

Živali umirajo brez bakterij

Vprašanje, da-li so bakterije brezpogojno življensko važne za višje, toplokrvne živali, je skušal eksperimentalno rešiti že profesor Schottellus. Izvršil je svoje poskuse na piščancih, ki jih je redil s sterilizirano hrano. Že prej je bil previdno desinficiral jajca, iz katerih so se potem umetno izvalili. Skrbel je na vse načine, da niso prišli v dotiko z nobenimi bakterijami. Rezultat je bil ta, da so umrli najdlje po enem mesecu dobesedno pri polnem želodcu od glada. Brez črevesnih bakterij živali pač niso bile sposobne prebaviti zrnje.

Ti poskusi so učili dovolj nazorno, kako važne so bakterije za rastlinojedne živali. Narava sama skrbi za to, da preide v mlade živali zadosti bakterij, že jajčne lupine so močno inficirane z njimi, tako da jih imajo mlade živali kmalu dovolj v svojem telesu. V nekaterih primerih si pomaga narava z nenavadnimi običaji. Tako imajo mladi noji navado, da požirajo blato starih, ki je se-

veda prepoln rastlinskih mikroorganizmov.

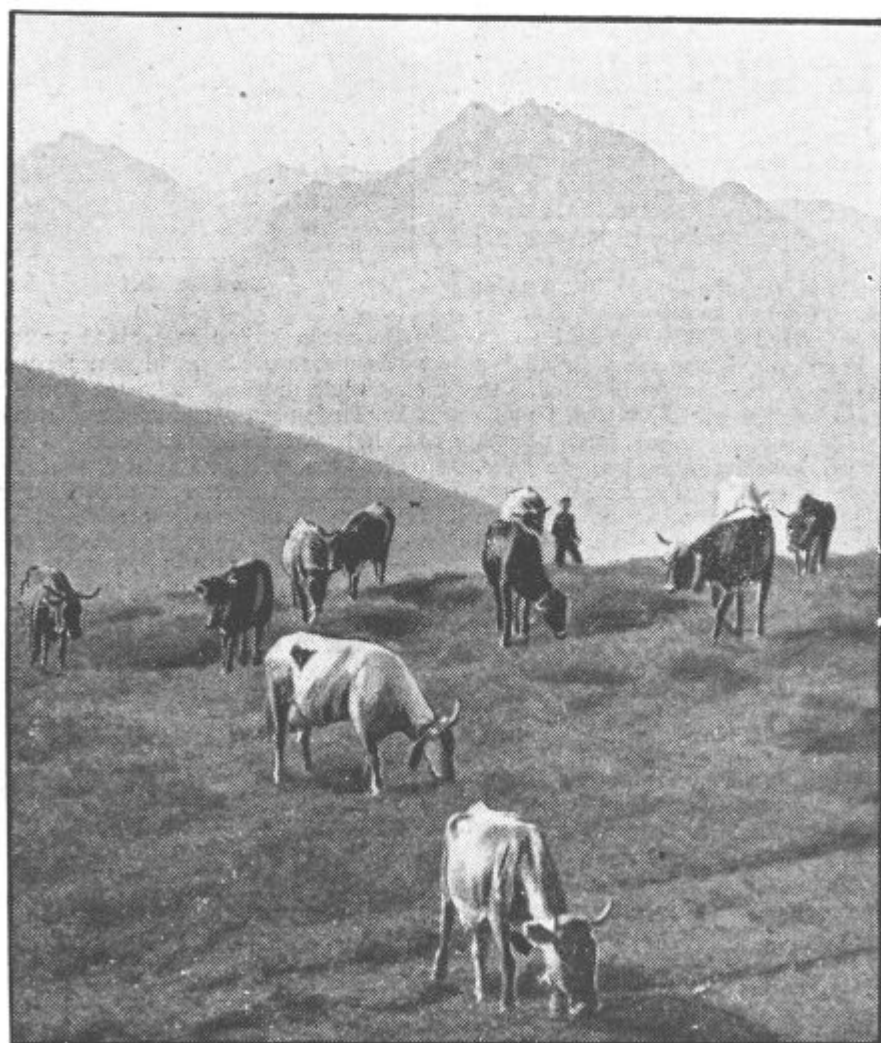
Bakterije nas čuvajo — kužnih bolezni

Najčudovitejša lastnost črevesnih bakterij pa je ta, da nas ščitijo proti napadom tujih, nevarnih bakterij. Te stalne prebivalke človeškega telesa skrbno pazijo na to, da ne vderejo v telo tuje vsiljivke in jih preženejo z njihovih mest. To se je dalo dokazati z zelo zanimivim poskusom: Poskusne živali, ki so jim dali bacilov legarja, so ostale popolnoma zdrave. Če so jim pa prej desinficirali črevesje, da ni ostalo v njem nič bakterij, so redno obolele za legarjem, kajti velik del svojih »zaščitnih sil« so bile izgubile.

Pred kratkim so napravili še prav važno odkritje, ki utegne imeti velike praktične posledice. Neka vrsta bakterij, ki pa ne spada med domače v našem telesu, vsebuje zanimivo modro barvilo, tako imenovani pocianin, ki je sposobno silno pospešiti stanično dihanje; t. j. zgorenje redilnih snovi. Preiskali so učinek te substance na stanice raka, ki dihaajo, kakor znano, zelo široko, in res je uspelo njih delovanje spraviti na normalo.

Vsa ta dejstva, ki so nam postala znana večinoma v zadnjem času, kažejo, da nismo samo glede prehrane, ampak tudi glede ostalih življenjskih pogojev odvisni brezpogojno od čudodelnih bakterij.

(Po razpravi dr. W. Sieverta)

NA PLANINAH

TUDI NAJHUJŠA JETIKA OZDRAVLJIVA

ČUDOVITI USPEHI PO NAJNOVEJŠIH IZSLEDKIH DR. GERSONA

Sotrudnik nekega dunajskega lista je imel priliko posetiti dr. Gersona v nekem zdravilišču pri Dunaju, kjer mu je učenjak prijazno dovolil razgovor, v katerem je podal prav presenetljive izjave o svojem delu.

V razgovoru je novinar omenil, da služi Gersonovo zdravljenje z dieto prav dobro pri kožni in kostni jetiki, pri pljučni da pa se ni obneslo, kakor trdijo zdravniki. Gerson je živahno zamahnil z roko:

»Česa vsega si pač ne predstavljajo pod Gersonovo dieto! Ni čuda da ta lažna dieta odreče. Pogosto čitam v prospektih restavracij, sanatorijev in drugih zavodov, da nudijo Gersonovo dieto. Zapati vam hočem tajnost: Gersonove diete sploh ni! V tem smislu namreč kakor si to ljudje predstavljajo. Saj ni nikakršnih kuharjev, ki bi se bili naučili kuhe po Gersonovi dieti. Resnica je povsem drugačna, poslušajte: Moja dieta ima, kolikor pridejo kuharji sploh v poštev, dve lastnosti. Prvič morajo piti vsi moji bolniki (izjemo delajo le na raku in sarkomu bolni), mnogo sokov izprešanih iz surovega sočivja. Ti soki so za hudo bolne, pred vsem za bolnike s pljučno jetiko, neobhodno potrebni. Vsa umetnost kuhinje obstoji v tem, da prireja skladno s poletnimi časi, poceni, ustrezajoč bolnikovim željam, te soke, jih meša s sadnim, limonovim sokom itd. in jih napravi tako okusnejše. Dobra kuharica se nauči vsega tega v enem dopoldnevu. Še celo tista, ki nima prav nič talenta, ne rabi za vse to več kot en teden. To je najvažnejše in tudi najdražje na moji dieti. V Avstriji, kjer je sočivje in sadje dražje kakor v Nemčiji, stane za enega samega bolnika takšen sok 2 do 3 šilinge (16 do 26 Dln) na dan, to se pravi 1 do 1 in pol šilinga za liter soka.

Druga umetnost je v tem, kako pripraviti brez vode, brez moke, brez sladkorja, brez mleka in pred vsem brez soli okusno prikuho. Nadarjena kuharica dume to umetnost v eni uri, druga rabi za to 3 do 4 dni. Od kuharice zavisi, koliko raznih receptov za prikuhe zna in kako spreminja iz dneva v dan jedilni list. Z dieto samo pa nima to nobenega opravka več, ker ta je pri vsaki bolezni in celo v vsakem štadiju bolezni različna.

Dr. GERSON

Za svojo knjigo sem zbral najrazličnejše dietne predpise, ki sem jih v teku enega leta preskušal samo za pljučno jetiko. Tu je pred vsem neka temeljna dieta, h kateri se še dodajo lahko rumešnjak, jetra, ogljikovi hidrati, skuta, mleko in naposled meso in riba. Seveda je treba pri tem jemati v obzir občutljivost glede bolnikovega črevesja, izločevanja sladkorja itd. in je treba temu primerno preurediti dieto. Tako sem prišel na nič manj kakor 12 različic temeljne diete. Tako vidite, da bolnik kar ne more enostavno reči, da hoče Gersonovo dieto in tudi kuharica ne more take narediti. Glavni temelji diete: prepoved soli, nikotina, konzerv in močna omejitve uživanja sladkorja ter močnih jedi ostanejo vedno enaki. Kakšna pa naj bo v posameznem primeru dieta, pa ne more odločiti kuharica, temveč samo zdravnik. Bolniki so namreč po svoji konstituciji tako različni, da je za vsakega potrebna drugačna hrana. Celo pri pljučni jetiki potrebujejo nekateri bolniki shujšanja, dočim morajo drugi odebleti.«

Tukaj je omenil novinar, da so te temeljne poteže v celoti vendar znane in

je rabil besede: surova hrana, vegetarijanstvo...

Dr. Gerson ga je sunkovito prekinil: »Oprostite vendar, surova hrana je za pljučno jetiko naravnost škodljiva in doseže največkrat baš nasprotno kar smo želeli. Moja dieta ni vegetarijanska, vendar pa moji bolniki dobijo meso šele, ko so dejansko ozdravili. Toda pod mesom ne razumem jaz tega, kar navadno razumejo vegetarijanci. Mnogo primerov sem videl, ko je meso od mišic, kokoši in rib povzročilo pri jetiki naravnost grozne posledice, pri tem pa so se obnesla slezena, jetra in priželjc, ki so v nekkih primerih naravnost potrebni za zdravljenje. Povprečno dobijo moji bolniki od petega tedna naprej 300 do 600 gramov jeter na teden, pravo meso pa šele po preteku pol ali celo enega leta.«

Ko ga je vprašal novinar, če je zadovoljen z uspehi, mu je pokazal dr. Gerson predgovor svoje knjige, kjer trdi, da so nepobitno dunajski in berlinski specialisti in röntgenologi dognali 25 primerov prav hude, naravnost brezupne, pljučne jetike, ki so ozdravili, odnosno se zeloboljšali, da predstavljajo ti ozdravljeni naravnost »čudeže«. Pri tem pa je treba naglasiti, da ni bil nobeden teh bolnikov operiran na pljučih, niti ni nobeden dobil kakih zdravil, razen mineralnih soli, ribjega olja in izjemno hormonov, niti niso imeli ti bolniki prostora za ležanje na prostem zraku. »Kakor se čuje predrzno, vendar sem prepričan,« je nadaljeval zdravnik, »da ozdravljenje jetike ni noben problem več. Seveda bo moj način še v kakšnem primeru odpovedal. Brez moči sem na primer pred takšnimi bolniki, ki so melanholični, ki hočejo umreti. Tudi sem brez moči, če gnojenje poškoduje kakšno važno žilo in prične čir krvaveti v njo. Toda v takih primerih je tudi vsak drugi zdravnik brez moči. Edina težava obstoji za mene pred vsem v tem, da z besedo in s peresom razširim med zdravniki svoj način zdravljenja tako, da ga bodo brez težave mogli uporabljati. Moje zdravljenje z dieto, nam je dalo zdravilo, ki skoraj povsem odpravlja pljučne operacije, začenši od pnevmotoraksa pa tja do amputacij pljučnih delov. Zdravniki morajo postati spet optimisti in se naučiti vere v zlečljivost tudi najhujših primerov jetike s konservativnim zdravljenjem. Tukaj pa sem naletel na mnoge, ki zdvojujejo. Huda jetika velja namreč še danes kot bolezen, na katero se ne da vplivati, ker je pač konstitu-

cionalna, ali kakor se navadno reče, prirojena.«

Nadalje je dr. Gerson povedal, da ne zdravi le jetičnikov, temveč da znašajo ti komaj eno četrtnino njegovih bolnikov. Velika množina pa pripada k boleznim ožilja, ledvic in tako zvanih napadnih boleznih: naduhe, angine pectoris, migrene, ishiasa in kakor se že vse imenujejo. Ostanek tvorijo motne notranje sekrecije: Bazedove in sladkorne bolezni.

Toda danes smem trditi, da zdravniki ne dvomijo več, da morem po svojem načinu ozdraviti te bolezni. Velika znanstvena bitka se bije le še za pljučno jetiko in se bo prav v tem izvojevala tudi odločilna bitka. Nad 300 ozdravljenih primerov govori zame zgovorno na rentgenskih ploščah. Sodim da je bitka že dobljena,« je dr. Gerson končal zanimivi razgovor. (Kč)

MODERNA GRKINJA
v antičnem kostumu in s staro žaro
na glavi

TOVARIŠKO SOŽITJE V MORJU

NOVA ZNANSTVENA ODKRITJA O ŽIVLJENJU V VODI

Ameriška posest v Mehiškem zalivu obsega med drugim tudi osem koralnih otočičev, z obilnimi čermi in sipinami. Otočje je znano pod imenom Tortuga. Beseda pomeni želvo, ker imajo koralni otoki često značilno podobo želvinega hrbta, ki se dviguje nekoliko nad morsk gladino. Ti odljudni kraji so bili kmalu

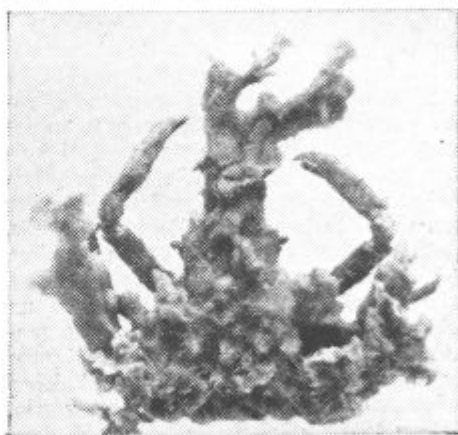
VOLNATI PAJEK, ki se popolnoma zamota v spužvo — očiščen

po odkritju Amerike priljubljeno zavetišče in zatočišče morskim razbojnikom, zvanim bukaniji ali flibustirji. Razbojniška romantika je danes minula in na mesto bučne družbe, sestavljene iz najnižje sodrge vseh evropskih obmorskih narodov, bivajo na otočju mirni in resni učenjaki, ki po nalogu Carnegiejevega zavoda opazujejo in proučujejo življenje podmorskih živali in rastlin. Morska biologija postaja si v resnici ni mogla izbrati ugodnejšega torišča, kajti v tropskem morju je življenje tako pestro, raznoliko in bujno, da raziskovalcem ni treba loviti znanstvenih senzacij, marveč jih imajo več ko dovolj na vsak meter globine.

Dognanja učenjakov, ki so si razdelili posamezne panoge živalstva in rastlinstva, so često naravnost neverjetna. Prof. dr. Longley, načelnik biološke postaje je svojo pozornost posvetil izključno koralam, ki tvorijo najbizarnije oblike. Našel je vrsto, ki je presenetljivo podobna človeškim možganom, odkril je drugo vrsto, ki je po svojem ustroju enaka drevesu in tvori v morju cele gozdove. Omi znanstveniki, ki se bavijo z rastlinstvom, poročajo, da se po plitvinah in sipinah okoli

otočja Tortuge razprostirajo obširni podvodni vrtovi nepopisne pestrosti in sijaja. Ti prirodni vrtovi da so v vsakem pogledu krasnejši nego najlepši in najskrbneje gojeni umetni cvetličnjaki.

V tropskih vodah pa je posebno razvito sožitje med organizmi popolnoma različnih vrst. Znanost imenuje ta pojav z grškim izrazom simbioza, ki pa si ga ne smemo predstavljati kot odnose med zajedalcem in gostiteljem, marveč kot združbo za vzajemno korist. V prirodi velja geslo: ubijaj, če ne, te ubijejo drugi. Ta vodilna misel je v morju celo bolj razširjena in poudarjena nego na suhem. Zato so mnogi prebivalci morskih globin spoznali, da je v sožitju boj za obstanek lažji in obramba uspešnejša. Tako so se stvorile združbe med najrazličnejšimi živalskimi vrstami. Res je, da je pri nekaterih oblikah vzajemnega življenja korist na strani enega družabnika,

VOLNATI PAJEK zavrt v spužvo

vendar se to ne more imenovati izrazito zajedalstvo in izkoriščanje v škodo drugega. V mnogo primerih pa je združba v enaki meri koristna za oba družabnika.

Znan je primer raka samotarja, ki si nasadi na svojo polževo hišico ostanek davno poginulega polža, često po par morskih rož ali pa se lete same nasehijo na lupini. Rak tako prevaža rožo po vodi in skrbi s tem za izmenjavo vode, iz katere srka roža svojo hrano, uživa pa zato zaščito in varstvo pred svojimi sovražniki, ki so ze-

lo občutljivi za koprivasti pik morske rože. Koralne hobotnice žive v združbi z enako enostanično zeleno alga. Ta živi v staničevju hobotnice in dobavlja gostitelju kisika, v povračilo pa dobavi od nje potrebne ogljikove kisline.

Eden izmed najzanimivejših primerov te vrste pa je koralni morski pajek, ki nosi znanstveno ime *lybia* ali

KORALNA HOBOTNICA v živem stanju

melia. Ta praktična živalca odstriže s svojimi škarjami morske vetrnice s skale in jih nosi poslej priraščene na prvih dveh nožicah. Kadar je napadena, pomoli cvetico proti sovražniku, ki se ročno oddalji, da se izogne ostremu žveplenemu brizgu iz čaše vetrnice.

Raziskovalci poročajo nadalje o drugih pajkih, n. pr. o tako zvanem voi-

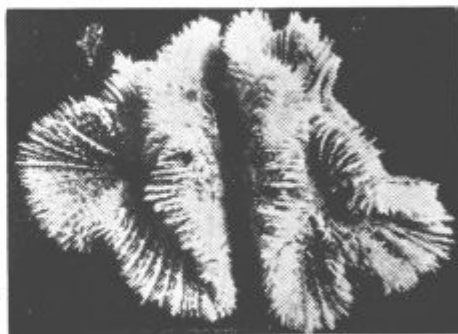
Trop ribic, ki se v nevarnosti zatekajo pod okrilje morskih vetrnic

natem pajku, ki se popo'noma zamota v spužvo, da ga je treba šele izluščiti iz nje, da se vidi njegova oblika. Opazovali so tudi neko 4 cm dolgo ribico, ki se v času nevarnosti redno zateka pod varstvo morskih vetrnic. Kadar nevarnost mine, odplavajo ribice iz bližine vetrnic, vendar nikoli ne preda-leč. Dognano je, da je ta ribica tako zelo odvisna od njih, da pogine, ako

jo za dalje časa oddaljimo od njenih zaščitnic.

Spužva je osobito priljubljeno zatočišče manjših morskih živalic. Tortuški raziskovalci so vzeli iz morja spužvo v velikosti običajnega čebra za pranje. Pazili so pri tem, da niso preplašili nobene živalce. Ko so gobo razrezali na majhne kose in vsakega natančno preiskali, so našli skupno 17.128 raznih živalic, ki so bile iskale varstva v njenih luknjicah. Med temi je bilo 5 ribic, velikih po 2 in pol centimetra. Večino gostov je tvorila neka vrsta garnel, ki so spet imele pri sebi 325 parasitov dveh različnih vrst.

Po vsem videzu služijo spužve že dolgo za pribežališče v opasnosti. Saj nimajo niti mišic niti živcev in so ne-gibne. Zato ni čudno, da se vanje zatekajo mnogotere živalce. Nekatere sploh stalno žive v spužvah, druge ho-

Ogrodje koralne hobotnice, otrebljeno vseh živih delov

dijo vanje le pomoči, tretje spet love po njenih »hodnikih« svojo hrano. Ne manjka tudi takih, ki jo pridejo obje-dat. Goba pa je potrpežljiva in kmalu nadomesti še tako veliko poškodbo.

—ft

MOZGANI IN GENIALNOST

Ker je dokončno dokazano, da obseg možganov nikakor ni merilo za nadarjenost kakšnega človeka, iščejo zdaj znanstveniki drugih znakov za mero duševnih sposobnosti. Neki ameriški učejak je ugotovil, da je odločilna za genialnost, povprečnost ali podpovprečnost zgolj preskrba možganov s krvjo. Po njegovem nauku je torej važna samo razv-itost plasti s krvnimi posodicami tako zva-ne »Pia mater«, v kateri tečejo vse v možgane in iz možganov prihajajoče žile.

KNEZ PRIBINA

DR. IV. LAH

NEKAJ MISLI OB NITRANSKIH SLAVNOSTIH

VNitri na Slovaškem so se vršile te dni velike slavnosti, ki so imele namen vzbuditi v teh krajih, kjer je še precej ostankov tisočletnega madžarskega gospostva, spomin na prvo samostojno slovansko državo, ki je nastala na sedanjih slovaških tleh pod prvim domačim knezom Pribino. Zato so te slavnosti dobile ime po Pribini in jih je napredna javnost smatrala za Pribinovo proslavo.

Toda slovaško preprosto ljudstvo bi bilo komaj razumelo, kdo in kaj je bil Pribina in zakaj naj bi slavilo njegov spomin; zato so vse slavnosti dobile nekak verski značaj: proslavljala se je 1100 letnica, odkar je bila na Slovaškem sezidana prva krščanska cerkev v Nitri. Leta 833. je bila ta cerkev slovesno posvečena; zidati so jo začeli že l. 830., in sicer jo je dal zgraditi knez Pribina, ki je bil takrat še pagan, krstiti se je dal šele l. 836., ko je živel že v pregnanstvu pod varstvom, ali boljše: pod stražo nemškega cesarja Arnulfa. Torej paganski slovanski knez Pribina je dal sezidati in posvetiti l. 833. krščansko cerkev v Nitri in letos slavimo 1100 letnico tega zgodovinskega dogodka.

Zgodovinski dogodek? ... Kakšne čudne zgodovinske dogodke slavimo mi Slovani! ... Ne slavna zmaga nad Nemci ali proglasitev samostojne slovanske države, ampak spomin na posvetitev prve krščanske cerkve nam daje povod za vsenarodne slavnosti na Slovaškem! ... In tudi s tem niso vsi zadovoljni ... Avtonomistični slovaški tisk je skušal izrabiti proslavo v svoje namene ... Pri znani pobožnosti slovaškega ljudstva — ki se najbolj kaže v romanjih — je naravno, da je narodna javnost prepustila slavnostim verski značaj z željo, da pride čim več naroda v Nitro in da se obenem vzbude tudi stari zgodovinski spomini ... Namen slavnosti je pač pokazati svetu in pred vsem sosedom Madžarom, da je kljub stoletnemu pomadžarjevanju večina naroda okoli Nitre ohranila zvesto svoj slovanski značaj in da ga niti cerkveni niti državni madžarski pritisk nista mogla potujčiti.

Zato je letnica 833. prav za prav samo pretveza za narodno manifestacijo, ki naj bi se razvila iz verskih slavnosti. Če pa

pomislimo, da je sedanji nitranski prošt Šmida še l. 1919. hujskal prebivalstvo proti češkim četam, ki so se bližale, da zasedejo Slovaško, in zahteval, da se mora mesto braniti do zadnjega moža tudi potem, ko so se slabotne madžarske posadke že umaknile, potem bomo razumeli,

NITRA

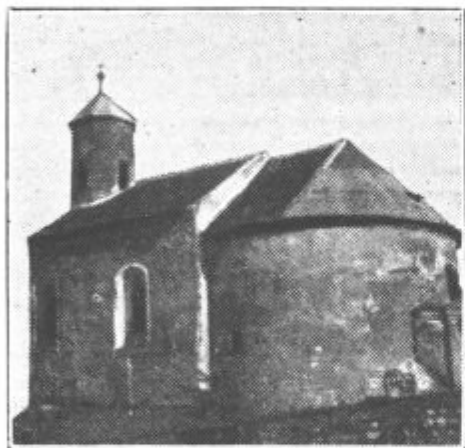
da so se udeleževali nekateri ljudje — morebiti celo gospodje na višjih mestih — Pribinovih slavnosti s prav različnimi čustvi in morda globoko v srcu skrito častili spomin sv. Štefana, kralja ogrskega, in njegove tisočletne krone, z željo, da bi uspele revizionistične zahteve Madžarov in da bi se vrnili spet stari časi ...

Tako je danes v domovini kneza Pribine ... Tri smeri se bore med seboj: češkoslovaška državna ideja, ki skuša premagati slovaške avtonomistične in madžarske revizionistične težnje — oboje se rade družijo — slovaška avtonomistična politika, pod mogočnim cerkvenim vodstvom, ki se brani svobodomiselnih idej, Sokola in češke kulture sploh, češ da preti od nje nevarnost preprostemu vernemu slovaškemu ljudstvu, — a odklanja tudi češkega Orla, češ da hočejo Slovaki imeti popolnoma svojo samostojno organizacijo in da ne zaupajo niti češkimi katolikom. Kot tretja smer se plazi — posebno po večjih krajih, po mestih in trgih — še vedno skrito in prikrito madžaronstvo, ki izrablja težave sedanje dobe in slepi Slovake z raznimi obljubami, če bi se vrnili stari zlati časi ...

Kakor pri nas v Prekmurju, je tudi na Slovaškem ta smer imela v cerkvi veliko oporo ... V borbi za obstoj sta se sma-

trali hierarhija in aristokracija vedno kot zaveznici...

V teh razmerah je skušala češkoslovaška vlad^a previdno odstranjevati ostanke preteklosti in pridobivati zaupanje ljudstva za nove izpremembe... Zanimivo je, da sta mladi slovanski državi, Češkoslovaška in Jugoslavija, ravno na madžarskih t^l naleteli na velike težave, ko sta skušali uveljaviti svoje državne pravice, dasi so ravno tod živeli posamezni deli slovanskega naroda brez vsakih pravic. To je dokaz, kako tisočletno suženjstvo popolnoma zamori vsak zmisel za svobodo — posebno če je tudi cerkev zaščitnica suženjskega duha... Zato za češkoslovaško jevnost ni važen toliko jubilej one nitranske cerkvice kakor vse drugo, kar je s tem jubilejem v zvezi, in spored, ki je privabil k sebi na tisoče ljudstva in kolikor toliko povzdignil tudi češkoslovaško narodno in državno zavest, je izpolnil svoj namen!

Prvotna cerkev v NITRI

Ne pozabimo, da je Nitra mesto Vichingovo. Torej središče, od koder je izhajala sovražna sila, ki je imela uničiti delo sv. Cirila in Metoda. Zato poje o nji slovaška pesem:

Nitra mila, Nitra, ti visoka Nitra,
kje sedaj so časi, ko si ti cvetela?

Nitra mila, Nitra, ti slovanska mati,
če pogledam nate, moram zaplakati.

Ti si bila nekdanj vseh pokrajin glava,
koder teče Dunav, Visla in Morava.

Ti si bila sedež kralja Svetopolka,
ko je vladala ti močna njega roka.

Ti si bila sveto mesto Metodovo,
ki oznanjal dedom je besedo božjo.

Zdaj pa tvoja slava tu leži v globini,
tako čas se menja, vse se izpreminja.

Nitra je torej nekaka osrednja točka naše moravske panonske tragedije. Pričina je bil namreč tudi panonsko-slovenski knez. Zato je prav, da se tudi mi pridružimo slovaškim slavnostim in obudimo nekaj spominov, ki za našo sedanjost niso brez pomena.

★

Žal, da so ti spomini zelo nejasni in zakriti ne le z zagrinjalom tisočletne zgodovine, ki je zagrnilo tiste prve začetke našega državnega in kulturnega življenja, ampak tudi s plastjo sočasnih dogodkov, ki so s tako pezo padali na še neurejeno narodno celoto, da komaj vidimo sami sebe in svoje dede v borbi z naravnimi in nadnaravnimi silami, ki so jih objele, ko so stopili na tla nove domovine. V tem oziru je zadela nas zapadne Slovane prav posebna usoda in vse naše narodno življenje od onih začetkov do danes se je razvijalo pod pritiskom teh dogodkov, ki so določali našo narodno zgodovino.

Ako bi vprašal danes povprečnega Slovenca, kaj ve o naših prvih začetkih ali o prvih slovenskih vojvodih in knezih, bi bil najbrže v veliki zadregi. Oni, ki so še kaj rešili iz šolskega znanja, bi morda vedeli, da so stari Slovani živeli v zadrukah, da so imeli svoje starešine, župane, kneze in vojvode, da so častili več bogov in da so se kot pastirski narod selili iz kraja v kraj. Kdaj so prišli v svojo sedanjo domovino, bi vam že malo kdo vedel povedati. Pa ne le oni iz preprostih ljudi, tudi oni iz t. zv. narodne inteligence. Kajti poznanje narodne zgodovine ni ravno najlepša naša narodna lastnost. Pa boste rekli: tega ni niti pri drugih večjih narodih... Mogoče, a res je morda tudi, da mi te zgodovine bolj potrebujemo nego drugi... Ona nam je dokaz naših opravičenih zahtev po tem, kar smo izgubili...

Toda če bi vprašal Srba po njegovi davni zgodovini, ustavil se bo vsaj pri sv. Savi in pri Kosovem... Eno tradicijo mu je ohranila cerkev, drugo narodni guslar... Zavest cerkvene in državne samostojnosti, kot dveh stebrov narodnega življenja, se je globoko ohranila v srbskem narodu in je bila vodilna in gonilna sila njegovih podvigov za osvobodjenje.

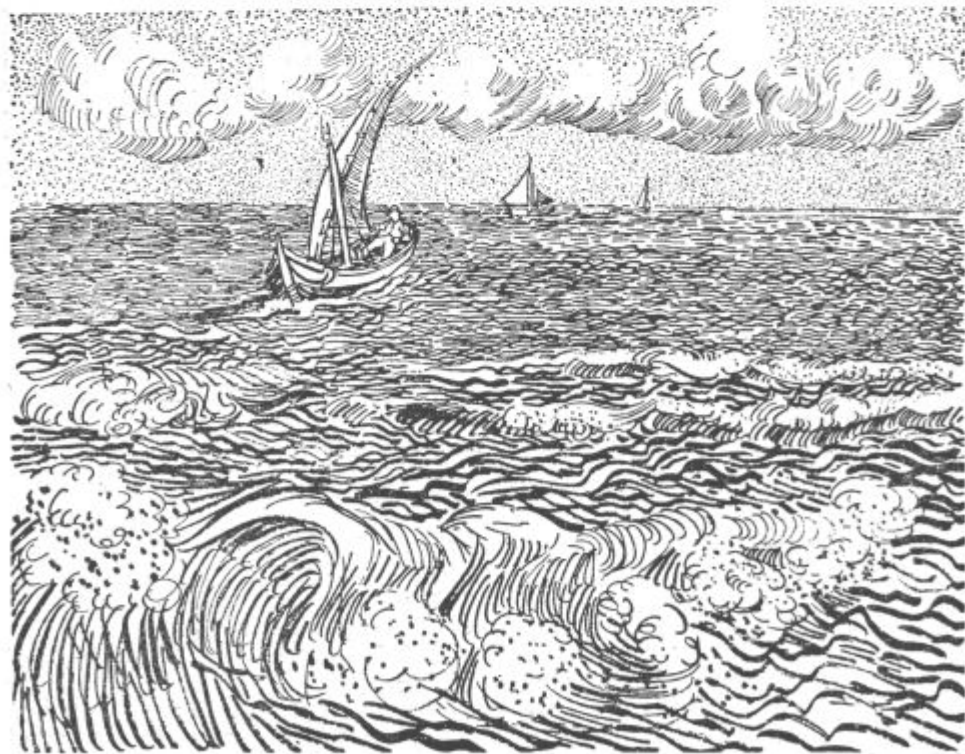
Pri Hrvatih bi bilo poznanje narodne preteklosti najbrže prav tako nejasno, kakor pri nas Slovencih. In vendar se Hrvati prav radi sklicujejo na zgodovinske pravice...

A ostanimo pri Slovencih in Slovakah. Pravijo, da smo — poleg Slovincov na Pomorjanskem, ki so le majhen del onih narečij, ki tvorijo severno mejo poljske države poleg Kašubov, Mazuranov itd. — edina dva naroda, ki sta v svojem imenu ohranila koren »slov.« (Sloveni, Slovani). Baje zaradi tega, ker nismo ustvarili nikoli svoje države, kakor n. pr. Čehi, Rusi, Hrvati, Srbi, Bolgari itd. Bodi kakorkoli: res je, da so se sedanje slovenske in slovaške pokrajine nekoč stikale ob Rabi, čeprav radi razlagamo, da so Slovaki prišli v svojo domovino od severa izza Karpatov, Slovenci pa od juga, ob Donavi, Savi, Dravi in Muri navzgor. Znano je, da ni manjkalo poskusov, posebno od madžarske strani (Czambel), ki so hoteli dokazati, da spadajo Slovaki k južni slovanski jezikovni skupini in da nimajo s Čehi nič skupnega, razen kar so pozneje v 15. stoletju Husiti med njimi razširili... Od druge strani ne manjka dokazov — in jih še danes lahko s prstom na zemljevidu pokažemo — da segajo jugoslovenske (hrvatske) naselbine prav gori do slovaške meje in slovenske vasi — kakor čitamo v zadnjem »Glasniku jugoslovenskega profesorske-

ga društva« — segajo še danes prav do Monoštra... Zal, da smo na ta del slovenske zemlje tako pozabili, da smo pred vojno zanj komaj vedeli in ga v zbirki »Slovenska zemlja« (pri »Slovenski Matici«) nismo obdelali kot sestavni del naše domovine in šele po osvobojenju smo — spet prepozno — zahtevali te kraje zase... In vendar je bilo to središče naše panonsko-slovenske kneževine, kjer sta hodila in učila sv. Ciril in Metod, torej najvažnejši zgodovinski kos slovenske zemlje...

Kako je danes v tej t. zv. Slovenski krajini ali v t. zv. Prekmurju, ki je povzročilo skoraj slovensko-hrvatsko vojno, ker nismo vedeli, komu spada — čitamo dan na dan v listih. Tudi tu se bore med seboj one tri sile, ki se bore okoli Nitre. Po tisoč letih imata obe pokrajini prav tako podobno usodo, kot sta jo imeli pred tisoč leti in nasprotujoče si sile, ki so se borile takrat med seboj, se bore tudi danes... V tej borbi pa je zapopadena vsa naša zgodovina, naša preteklost, sedanjost in bodočnost.

DALJE

VAN GOGH

MORJE

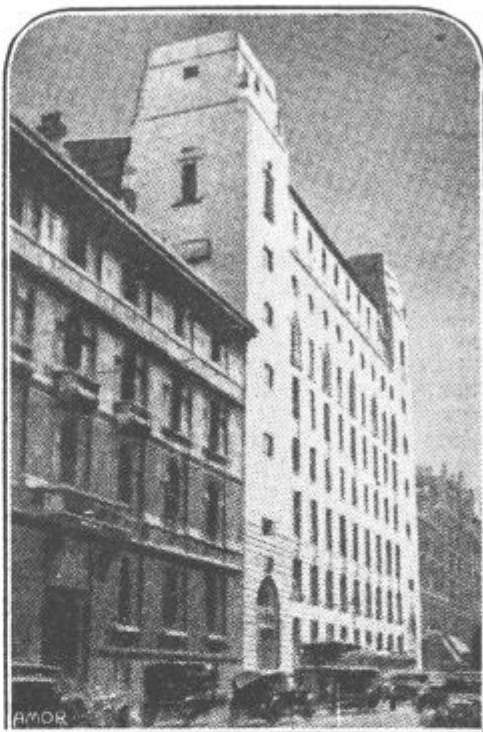
V SVETOVNI TELEFONSKI CENTRALI

Vse niti mednarodnega telefonskega prometa se stekajo v Faraday House v Londonu. V tem posloplju je telefonska centrala, ki lahko veže med seboj nad 32 milijonov telefonskih naročnikov, raztresenih po vsem svetu. Le nekako 2 milijona telefonskih abonentov je na zemlji, ki za enkrat še niso priključeni na svetovno govorilno omrežje. Samo še Albanija, francoski Kongo, nekateri predeli Rusije, Kitajska in Japonska so še izven območja londonske centrale, ali v najkrajšem času ne bo na vsem svetu nobenega telefonskega aparata več, ki ne bi mogel govoriti z vsakim drugim v poljubnem delu sveta.

Telefonska centrala Faraday House, ki posreduje mednarodne zveze med naročniki včasih na oddaljenost več tisoč kilometrov, niti ni tako imponozna, kakor bi človek pričakoval, glede na njen vsemogočni vpliv. V obliki velike črke »L« se vleče skozi posloplje dolga galerija pretikalnih plošč, pred katerimi sedi na visokih stolcih stotina telefonistk. Vsa dvorana je opažena s tvarino, ki dobro gluši zvoke. Vsaka telefonistka ima v dosežni bližini ustnik pnevmatične pošte, katere cevje gosto prepreza celo posloplje in ga veže tudi z drugimi poštnimi uradi v Londonu. Telefonistka mora biti seveda zmerom za dvojno zasedbo na razpolago, ker obratuje centrala nenehoma noč in dan, petek in svetek. Vsaka telefonistka mora popolnoma obvladati najmanj angleščino, francoščino in nemščino, dosti pa jih je med njimi, ki umejo še druge jezike, zlasti španščino in italijanščino. Pred vsakim pretikalnim poljem je napisan kraj, čigar telefonske linije se tamkaj končujejo. Tukaj vidimo imena skoraj vseh evropskih prestolnic in na drugem koncu od vhoda se vrste: Capetown, Kairo, New York, Sydney itd. Samo iz Pariza vodi semkaj nekaj desetlin telefonskih vodov, iz Madrida 2, iz Amsterdama 10, in potem še drugi iz Berlina, Prage, Dunaja, Beograda, Varšave, Moskve itd. Vsaka telefonistka ima posla največ z dvema progama, navadno pa samo z eno, ker je oskrbovanje že itak naporno, vsak izgubljen trenutek pa tukaj dejanski pomeni zlato. Če pomislimo: da morajo vse tiste gospodične hkrati govoriti, si bomo lahko

predstavljali, babilon v miniaturi.

Ustavimo se za trenutek na mestu, kjer se posredujejo zveze z New Yorkom. Na tej progi so govori najdražji,

FARADAY HOUSE

Vsake tri minute nekaj funtov. Govori med Ameriko in Evropo se izmenjavajo deloma po prostem telefonskem vodu, deloma po kablu, čez morje pa seveda brezžično.

Nekdo pokliče iz Londona mlado dekle v New Yorku. Telefonistka onkraj Velike luže sporoči, da gospodične »X« ni doma. »Je pa pri hiši njen oče, če bi gospod hotel morda z njim govoriti?« Kakšen je bil odgovor, radovedni obiskovalci ne moremo slišati, lahko pa sklepamo, iz odgovora Londončanke svoji newyorški kolegici, »da bo gospod rajši počakal, ko se gospodična vrne.«

Trenutek pozneje zahteva Pariz zvezo s San Franciskom. To pot bi rada neka dama govorila z gospodom v Kaliforniji. Pa se spet ponovi ista zgodba: gospoda ni doma. Američanka pravi, da bi dama lahko govorila z njegovo gospo, če želi. Ker se pa poziv takoj

nato amirala, sodimo, da si dami nista posebej tesno v sorodstvu, ker se jima ne zdi vredno niti, da bi se pozdravili.

Najbolj komplicirana je telefonska zveza med San Franciskom in Melbourneom v Avstraliji. V tem primeru gredo pogovori najprvo po telefonski liniji do New Yorka, od tod brezžično v London, v Faraday House, od koder jih usmerijo preko druge brezžične postaje v Sydney in od tamkaj po kablu v Melbourne. Najdražja zveza, ki jo lahko posreduje londonska centrala, je London-Havaj, kjer je treba plačati za triminutni pogovor 9 funtov in 12 šilingov.

Faraday House posreduje dnevno povprečno 5000 mednarodnih telefonskih pogovorov, ki trajajo povprečno po 6 do 7 minut. En pogovor velja povprečno, kakor je pokazala statistika 1 funt. Najpogostejše so zveze med Londonom in Parizom, Curihom, Bazlom, Zenevo, Amsterdamom in Rotterdamom, pač med tistimi mesti, kjer poslujejo borze svetovnega pomena.

Mednarodne telefonske zveze bi bile lahko dosti cenejše, če bi ne bil tak križ s pozivi. Telefon kliče čez Ocean, pa dotičnega naročnika ni doma in ga je treba šele poiskati. In če potlej iskanje le predolgo traja, se tisti, ki je klical, naveliča, ali je pa prekasno zanj in poziv se mora anulirati, dasi je iskanje že precej veljalo. Tako so n. pr. nekoč klicali iz New Yorka kapetana Armstronga od britske armade. V Londonu pa baš takrat niso vedeli točno njegovega naslova. Povprašali so pri njegovem oddelku: brez uspeha. Poklicali so vojno ministrstvo, ki pa tudi ni moglo dati pojasnila. Potlej so pregledali sezname članov raznih vojaških klubov in končno našli ime, ki bi odgovarjalo. Centrala je zdaj poklicala tisti klub, kjer pa Armstronga spet ni bilo in je osebje lahko postreglo samo z njegovim privatnim naslovom. Klic na dom je bil zaman, ker je gospod kapetan pravkar neznano kam odšel. Končno so ga le staknili v hotelu Southampton, kamor so mu dali newyorško zvezo. Iskanje je trajalo le pičlo uro.

Slični primeri se neprestano ponavljajo in zgodilo se je že celo, da so nekega mornariškega častnika našli šele na njegovi ladji, kamor so mu morali brezžično dati važno zvezo iz Amerike.

Dosti so govorili v Londonu tudi o neki dami iz najvišjih krogov, ki se je odpeljala v Ameriko s parnikom »Olympic«, pa je imela nesrečno misel, da je z morja brezžično poklicala svojega moža. Z njim se je bila tudi preprij dogovorila, da bo tisti čas doma. Pa je nanoslo nesrečno naključje, da je našla telefonska centrala gospoda soproga v prav kočljivem položaju v nekem baru... Konec istorije si lahko vsak sam predstavlja. Če človek tako delj časa opazuje in posluša telefonistke, se ne more načuditi, da se promet tolikanj gladko razvija. Vzkliki: »Ja Fräulein« se križajo z »Ecoutez!«, »Si signor«, »Tout à l'heure«, »Ein Moment bitte«! itd.

Vsak poziv se napiše na poseben formular, ki se nemudoma pošlje po pnevmatični pošti telefonistki na dotični progi. Telefonistka ima pred seboj tri lučke: belo, zeleno in rdečo. Ko sprejme formular, pritisne na gumb dotične proge, nakar zažari ena ali druga lučka pred njo. Bela lučka pomeni, da bo proga prosta v pol ure, zelena označi, da bo treba čakati še trideset, rdeča pa celo uro. Kombinacija bele in rdeče luči pomeni 90 minut potrpljenja, bela in zelena značita, da je proga pokvarjena, če pa se posvetijo vse tri hkrati, ve telefonistka, da ta dan ne bo zveze. Kakor hitro je proga prosta, pokliče telefonistka zaželjeno številko in pogovor se prične. Trajanje pogovora se registrira s svetlobnimi signali.

Zanimivo je še omeniti, da vodi iz Evrope v Faraday House 120 direktnih telefonskih linij. nj

NOV RUSKI PETROLEJ

Pri vrtnanju na novo odkritem petrolejskem polju Lok Batan, 20 km jugozahodno od Bakuja so odkrili nov, nenavadno močan petrolejski vrelec, ki je dajal dnevno po 8000 ton čiste nafte z malenkostno primesjo plinov. Zdaj, ko je vrelec pravilno zajet, daje dnevno do 15.000 ton nafte, tako da šteje med naimočnejše izvirke na svetu. Na omenjenem novem polju so naredili lani štirinajst izvrtin. V 500 m močni zemeljski plasti je nafta v osmih horizontih, iz katerih brizgajo petrolejske fontane, ki dajejo nekatere po nekaj sto, nekatere pa celo po nekaj tisoč ton lahke nafte na dan. Po skromnih cenitvah sodijo, da bo mogoče načrpati na novem petrolejskem polju najmanj nekaj deset milijonov ton petroleja.

IZ „MINIATUR“

MARIJANA
ZELJEZNOVA-KOKALJ

FILOZOFIJA

Majhne države so ko otroci. Molčati morajo, jesti ostanke. Dobivajo brce od velikih sil in zato jim morajo poljubiti roko. Včasih jim te vržejo kako slaščico, po navadi pa je v njej strihnin. Obljubljajo jim lepo bodočnost, v sedanjosti jih pa tlačijo. Majhne države so le ničle in vendar morajo znašati dražje na gramado za bodoči svetovni požar.

Kadar pa vendarle tak dobro vzgojen otrok postane nadležen, zarohni ves zbor velesil: »Marche! Couche toi!«

Otrok se zabubi v svoj kotic in sme gledati orgije velesil. Misli pač, govoriti pa ne sme o svojih modrovanjih. Zrela velesil se odpro in bruhaajo vanj strupene pline, dokler v medlevici ne zaprosi odpuščanja. Spet sme glodati kost, ki so jo zavrgle pri bogati gostiji mogočne države. Ta kost ni kost pečenke, ampak kost junakov, ki so padli bogve kje za skupne ideale človeštva.

Zgodovina se pač ponavlja!

TRILOGIJA

1

Oženil se je bil, ker je prišel čas zanj. Vzel jo je, ker je bila lepa, pa tudi bogata.

2

Trpel jo je v svojem domu, ker je bila dobra gospodinja in pametna žena. Ljubil pa je mimogrede druge ženske, ker je bila taka njegova narava.

3

Bil je njen 8 tednov, ko ga je bolezen, ki si jo je nakopal v veseli družini pijančkov in zloglasnih žensk tako izčrpala, da ni mogel hoditi, niti nositi žlice v usta. Iz egoizma, ker je bila njegova žena, ga je morala streči noč in dan — in tako ji je pokazal svoje veliko spoštovanje v poslednji uri.

★

A ona?

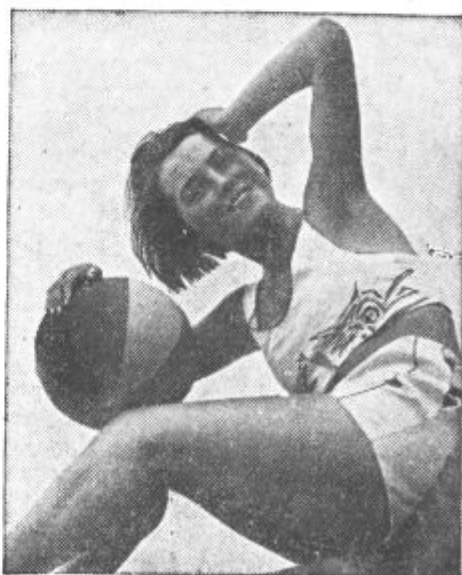
Molče je prenašala svoj križ 30 let ob njegovi strani in molče mu je lajšala bolečine zadnjih hipov ko usmiljeni angel.

Ta kratki osnutek trilogije je dovolj dolg, da razumemo veliko tragiko poštene žene.

NAŠ JEZIK

ZAPOSLEN ALI ZAPOSLEJEN?

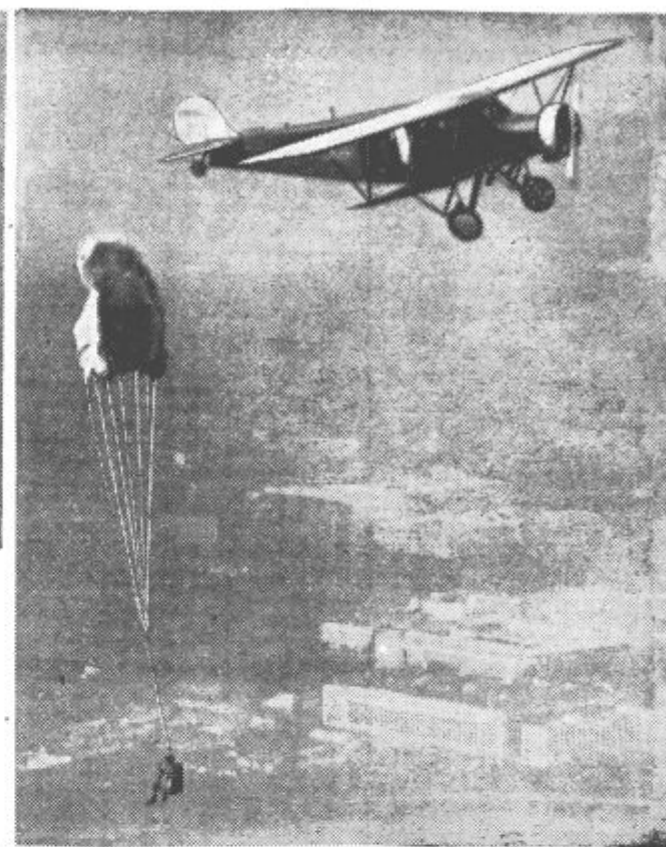
Pisatelj A. Budal očita v zadnji št. Lj. Zvona str. 492 v oceni Benoitove »Atlantide« prevajalca Tomincu obliko zaposlen, češ, da je pravilneje pisati: zaposlen. Ker sem prvo obliko tudi sam večkrat rabil, n. pr. v Adamičevi »Krizi«, kakor jo je med drugimi tudi J. Vidmar v »Kulturnem problemu slovenstva«, naj pojasnim svoje stališče. Glas j res da pri nekaterih, posebno na novo tvorjenih glagolih več ne deluje v deležniku in glagolniku: pretiti — pretenje, ker prečenje ni dovolj enotno in utegne izhajati od (pre)prečiti. Zato so Novice 1899 (123) zapisale: porusena Finska, kajti »porušena« je vsekako dvoumno. Podobno bi se particip strnil pri glagolih — prepoditi — prepojiti, jeziti — ježiti, zmotiti — zmočiti, (po)goditi — gojiti, napotiti — napočiti itd. V primeru »zaposljen« pa ni nobene dvoumnosti. Ugovor, ki ga navaja Pastuškin, je ta: po starem bi se moralo reči: zaposljen, kakor se pravi: poslati — pošljem. To stališče (aut Caesar aut nihil, o Trieste o nulla) se mi ne zdi priporočljivo. Rešimo toliko starine, t. j. pravilnosti, kolikor moremo. Ako bi obveljalo Pastuškinovo vodilo, ne bi smeli več pisati: utešnjen (ker po prastarem pravilu bi človek pričakoval: utešnjen), utešnjevati, natisnjen, pogreznjen, poveznjen, razčesnjeneč (otrok, ki se hudo joka in dere), plesnjava, kuzlja (kakor piše Valjavec nam. običajne kuzle), kaznjeneč, izpraznjevat, praznjén — praznji, blazljiv (bogokleten), blaznjeenje, bacljati, dr. I. Prijatelj rabi po navadi: ž njim, a večidel pišemo: z njim. Toda prezaposljen sem, da bi mogel iskati nadaljnjih primerov, po katerih se bo »je pritožil, ako bo izbacnjen. A. D.

DEKLE Z ZOGA

V gornji vrsti (od leve proti desni): Na Angleškem se vršijo poroke v višji družbi zelo svečano. Slika kaže nevestino spremstvo. — Silvia Sidney, ki igra glavno vlogo v filmu »Madame Butterfly« po Puccinijevi popularni operi. — Nov tip ameriškega padala.

V spodnji vrsti (od leve proti desni): Mlada ribiča. — Ob žetvi. — Svojevrsna mlatilnica egiptskega kmeta.

KARLO KOCIANČI

ZAPISKI BORISA MOLČANA

11

To je bilo ob začetku konca. Ni pa manjkalo dni, ko sva začutila drug drugega v svoji nekdanjosti.

Nekega večera sva se vračala proti njenemu domu. Popoldne sva spet padla v sramotnem padcu. In ko sva se stregnila, sva romala nepokojna skozi park, presedala s klopi na klop, obtoževala se, bolešno razglabljalna, kako bi se izmotala vsemu, kar je najino ljubezen ubijalo, in bila žalostna. Večer je orosil tudi naju z uteho, medsebojna spoved je dala odvezo in odveza vero v ljubezen. Vsi tihi, zvezdnati večeri so naju upokojili; naj so bili dnevi kakršni koli, ti večeri so bili najini in midva v njih spet nekdanja midva. Morda zavoljo tega, ker se preлива tedaj neznano božje v veseljstvu s silnejšim tokom na zemljo, izmiva nas in nas izmite znova potrdi v našem božanstvu. O tem in še marsičem sva se pogovarjala. Tedaj mi je dejala:

»Kako strašno je to! Še pred nedavnim nisva vedela ničesar drug o drugem, a danes pomeni vsaka ura ločitve in nesporazuma trpljenje za oba, ta mir med nama pa najglobljo srečo, ki si jo morem še misliti. To je ljubezen. V takšnih urah mi je popolnoma razodeto, s kakšno ljubeznijo te ljubim in ti mene. Čutim, da sva tedaj na vse drugačen način eno nego včasih v najsilnejšem trenutku telesne združitve. Ne, tudi proti telesnosti ne morem reči v takšnih urah ničesar in si greniti vero v naju z misljo na zablode. To je ljubezen — gotovo je to ljubezen. In ne morem pojmiti, da bi jo mogla nekoč pretrgati ter se ločiti v jezi...«

Nato sva govorila o tem, kakor dva resna otroka.

★

Toda v tedanjem času sva bila v resnici že takó odtujena, da sva začela iskati vnanjih pripomočkov, po katerih bi zdržala skupaj. To se pravi: njej so bili potrebni, meni je bilo dovolj to, da sem smel biti v njeni bližini. Le to me je mučilo, da sem postajal čedalje bolj molčeč, vrtajoč vase, včasih popolnoma brez misli, raztresen, za vsakega človeka, ki bi me videl, dolgočasen. Nekaj mi je rilo po možganih in jih hotelo razkrojiti.

Zbadale so me čedalje jasnejše slutnje, da najina ljubezen in vse umira ter se spreminja v nekaj, kar je strašnejše od gnijočega trupla. Ona je videla malo tega, kar se je dogajalo v meni, dozdevati sem se ji moral samo dolgočasen. Da je pa sama za nečim trpela, ne samo telesno, temveč tudi duševno, se je kazalo v tem, ker mi je čim dalje pogosteje zatrjevala, da pojde v samostan, da ji en sam človek ne more več zadostovati in da hoče sebi v srečo služiti vsem ljudem. Ta misel, ki se mi je videla spočetka smešna, ker sem začel spoznavati nestalnost in kapricioznost te ženske, me je začela pozneje dražiti in mi je postala na zadnje neznosna. Morda zato, ker je bil združen z njo na pol zavesten, užaljen občutek, da sem še enemu samemu človeku premalo, kakor se je nji dozdevalo, da mu je preveč.

Iskala sva torej skupnega dela, da bi naju družilo in raztresalo. Ker ni zadostovalo, sem ji — čeprav proti svoji volji — poiskal nekaj družbe in sem začel dopuščati, da se sestaja z njo, kadar se ji je ljubilo. Tudi jaz sem zašel z njo večkrat v to družbo in sem se veselil, če se je v debatah raznemala in sem jo videl spet močno. Sam pa sem bolj in bolj molčal, ni se mi zdelo vredno besedovati. Tudi mi je bilo razgovarjanje čedalje težje. Razkroj.

★

Nekega večera v poznem poletju je prihitela vsa prestrašena in objokana k meni. Njena gospodinja ima napad histere in je zagrozila, da jo ubije. Nekoliko dni prej sem se z gospodinjo spril, ker je mislila, da bo mogla najino razmerje izrabljati za izsiljevanje. Postavil sem se ji energično po robu in ji prepovedal vstop v sobo. V moji odsotnosti pa je delala težave njej.

Tistega večera — bila je zelo pobita in bolna — sem samega sebe prekosil, da jo spravim v dobro voljo. Zadnji denar sem dal, da jo razvedrim, odvedel sem jo v hotel spat. Zjutraj na vse zgodaj sem bil že tam, da vidim, kako je prespala. In vstala je čista, vesela in jasna kakor v tistem drugem majskem tednu. Bil sem vžičen in prešeren. To je

bilo menda zadnjič, da se je najina ljubezen razbohotila do svoje prvotne, nepomešane sile.

Takoj tega dne sva šla, da ji poiščeva novo stanovanje. Za nekoliko dni se je preselila. V tisto stanovanje, v katerem mi je bilo preživeti celo leto martirija in redkih, strašno redkih ur, ko sva si pogledala s toplim, dobrim pogledom v oči.

(— — — — —)

12

Sredi oktobra sem stopil nekoč k nji na stanovanje. Bila je silno bleda. Prestrašen sem jo vprašal, kaj ji je. Vrgla se mi je okoli vratu in zajokala. Komaj sem jo toliko pomiril, da je med krčevitim ihtenjem izustila nekoliko presekanih besed: čuti se mater... Padla je v postelj in se zagrebla z bruhajočim jokom v blazine. Pokleknil sem k nji in ji poljubljal roke in noge, izpil sem ji solze iz oči. Bil sem tako vesel. Tako sem klečal pred njo kakor takrat, ko je ho-

dila njena nevidna podoba v prvih majskih dneh, potem ko sva se poslovila pred njenim domom, z mano in me spremljala v mojo sobico.

Božal sem jo po laseh, gladil sem ji čelo in ji prigovarjal. Kaj vem, kakšne stvari sem ji govoril v svoji brezumni radosti. Nemara to, da sva zdaj vendarle našla nekaj, kar bo naju spet družilo. Pogledala me je z očmi, v katerih je bilo brezno žalosti. Okamenel sem. S težavo sem doumel njene besede.

»Odpusti mi, kar ti bom povedala. To je med dosedanjim najhujše, a moram. Zdi se mi, da sva si pripravila tu nov zločin, ki odtehta vse prejšnje. Kako naj bi bila to vez, ki bi je ne bi mogla pretrgati, če je nisva našla doslej pred vsem v naju? Kaj bo iz otroka, če bova še nadalje počenjala takšne stvari drug proti drugemu? Poglej vase (to mi je dejala v času, ko vase sploh nisem verjel) in presodi. Kakšna sem jaz, to veš, in vem, da ne morem biti drugačna. Sa-

VISOKA TRAVA

mo to doseževa, da bodo namestu dveh trpeli trije... In presodi tudi to,« je dodala z rezkostjo, »ali sem z boleznijo, ki se je izogibaš še v pogovoru, a zanj dobro veš, sploh zmožna, da rodim otroka, ki bi ne bil neprestana obtožba te ljubezni...«

Zgrabil sem se za glavo. Na to prvi hip nisem pomislil. Celu uro sem se prestopal po sobi kakor preganjana zver, sedel sem, spet vstal, ječal, molil in klel. Ko sem se nekoliko zbral, sem jo zgrabil za ramo in ji dejal ves razbit, toda odločen:

»Ne boš rodila. Poskrbim za to ob najmanjši nevarnosti. Umiri se in moli, da ne bo med nama še kakšne hujše ure, nego je bila ta.«

Šel sem in sem imel takšen občutek, kakor da sem po najslabšem vinu pijan. Drugega dne sem se odpeljal k nekemu znancu, zdravniku... Nekoliko dni je bila bolna. Jaz pa sem si doma po cele dneve grizel prste in gorel. Krči so mi spreletavali telo. Večkrat sem bljuval od gnusa nad seboj in vsem. Ko sva se spet sešla, si nisva pogledala v obraz. Dolgo časa potem sva hladno govorila drug z drugim. Na dnu skoraj vseh najinih nadaljnjih pogovorov je bil ta mrz.

★

Sploh sem odteljal tudi ž njo najrajši molčal.

Pogostoma sva si sredi kakšnega stavka nenadoma pogledala v oči, zardele in onemela. Obrnila sva se vsak v svojo stran. Razumela sva se.

Sam ne vem, kako in zakaj, se je včasih zgodilo, da sem jo začel ostro opazovati. V takšnih trenutkih me je vse na njej navdajalo s čudno, nedoločno mržnjo, ki sem ji nevede iskal vzroka v njeni vnanjosti. Mahoma se mi je zazdelo, da ji postaja obraz starikav, oči motne in kratkovidne, nos prevelik in brez izraza, vsa postava zgrbljena. V hipih sem vztrepetal in se spomnil na neko neobičajno posebnost njene glave, ki sva se ji v prejšnjih časih oba smejala. Kakor da ji je lobanja štirioglasta. Z gnusom sem se odvrnil in nisem mogel pojmiti, kaj bi bilo na njej, da sem se mogel vanjo zaljubiti. Tedaj sem se zavel in me je postalo sram samega sebe. »Pes,« sem si očital, »ali jo ljubiš zavoljo njenega telesa ali česa drugega?« In vendar sem vedel, da mi njena vnanjost ni bistvena. Tudi če si nisem nikoli jasno odgovoril, sem vedel, da izvira moja prava ljubezen od nekod drugje in da mi je njeno telo v tej ljubezni bolj ovira nego kaj drugega. Že po nekoliko urah odsotnosti sem trpel pekelske muke v hrepenenju, da bi ji bil spet blizu.

★

Bržkone me je tudi ona tako opazovala. Neki prijatelj, slikar, me je takrat portretiral. Nekoč, ko sem jo bil vzel s seboj k njemu, sredi dela, ne da bi najmanj pričakoval, se je oglasila z razdraženim glasom, da imam neko, opiči zelo podobno potezo nad zgornjo ustnico.

(— — — — —)

DVE NOVI RUDNINI

Obe najnovejši rudnini, ki sta jih določila in opisala znanstvenika Smithsonianovega instituta Frank Hess in Edvard Henderson, se imenujeta corvusit odnosno rilandit. Korvuzit je črn, kovinskega sijaja, zaradi česar je dobil ime »krokarjski kamen«, dočim je dobil rilandit ime po novinarju Rilandu, ki je prvi opozoril geologe na nenavadni kamen. Obe rudnini so našli med okamenelim organskim materialom in sicer med fosilnim lesom. Kako sta zašli tjakaj, je še uganka. Glavni sestavni del corvusita je vanadij, že sam po sebi prav redka prvina. Rilandit je pa spojina kroma, toda temnosive ali celo črne barve, kar je nenavadno, ker so kromove rude običajno zelo pisane. Še najbolj soroden je rilandit volhonskoitu, neki kromovi rudi, ki se najde v veliki množini v Sibiriji, vendar sta pa po kemični sestavi rudnini različni.

»V PASJIH DNEH«

IZLET V PANONSKO SLOVENIJO

DR. A. DEBELJAK

NADALJEVANJE

Težki prašnikar se je zakadil proti severu, na Goričko, med protestante, ki nazivajo sosede katoličane »papinci«. Njih središče, prekmurski protestantski Rim, so Püncinci, na zemljevidu Slov. matice: Püncinci. Valovita pokrajina, sorodna naši dolenski, ni kdo ve kaj plodna: dobrovoljci prodajajo svoje deleže iz agrarne preosnove, ker bi prepadli, če bi jih sami obdelovali. Domovi pričajo o skrbnih kmečkih gospodarjih. Družine z 1 ali 2 otrokoma. Ceste po grebenih kakor v nevarnem srednjem veku. Ozemlje za zimski sport.

Iz hoste pozdravlja kobilar ali volga naš avtomobil: »Stric Motovilo, si videl mojo kolibo?« Nekateri ga drugače razumejo, Miran Brankov (Pesnitve V.) ga ogovarja: Vijugar, frlugar, krivuljar, smehuljar (64) ali pa: Vilar, Kobilar, stric motovilar, vuga, frluga, zadnji iz juga pride v naš svet (76). V mislih sem poslal brezposelnega ptiča na vzhod v Kobilje, kjer se je pred 50 leti pa tudi po svetovnem požaru naselilo nekaj lesarjev iz Loškega potoka in sploh iz ribniškega okraja. Sicer pa se iz Goriškega selijo, posebno sezonski delavci, v Nemčijo in Francijo. Semkaj so zadnje čase imeli dostop baje zgolj Prekmurci, tako so zanesljivi. Ali letos je 8. VII. poročal Sl. N., da se je 150 Prekmurcev odpravilo kopat sol v Črno goro, ker jih zapadne države več ne najemajo.

V neki verski statistiki — čudo prečudno — so zapisani med Nemce vsi prekmurski evangeličani, čeprav zase trdijo, da so sami najbolj ohranili pristno slovenščino. Dr. Kovačič jim priznava (om. m. 379), da so glede na početek slovstvenega delovanja prehiteli katoličane.

Blizu zanemarjenega grobišča v Trdkovi (prof. inž. Zobec pravi, da se o Vseh svetih božja njiva veliko bolj okrasí ko pri katolikih) smo opoldne zasukali peš po sončnih in senčnih prevagilih proti Tromejniku, pomembnejši točki nego kaka bosenska Tromedja. Velika okrnjena »cójzulja« na griču namreč deli Madžarsko in Avstrijo od Jugoslavije. Narodnostni zemljevid našega Prekmurja je podoben jajcu z mesecem: gornjo ostro konico nam je odjedel ameriški izvedenec

na podlagi potvorjene madžarske statistike in z italijansko pomočjo (Kovačič 409). To so rabski Sloveni: Ritkarovci, Sokolovič, Senik, Slovenska ves itd. Tromejnik ostane nekaterim tovarišem, n. pr. dr. Zavrtaniku, od vseh dojmov iz Slovenske krajine najjačji.

V Gor. Lendavi smo mimogrede vdrlí v Hartnarjev grad, ves v lovskih trofejah in bohotnem cvetju, s starinskim storžnjakom sredi dvorišča. Ljudsko ime Grad za Gorenjo Lendavo bi radi nekateri zopet uvedli, potem bi seveda rekli: Lendava nam. Dol. Lendava. Hkrati bi se Murska Sobota prekrstila na prvotno ime Olsnica, t. j. Jelšnica. Nemci so

TROMEJNIK V PREKMURJU
(Profesorski izlet iz Ljubljane)

Foto dr. P. Brežnik

še ohranili Olsnitz. Drevo, ki se po Srbiji zove: joha, jova, jašika, jah, jelša, ješika, je tudi po naših ustih pognalo razne korene: jalša, jelša, (j) olša, olžik (a), pri Skuhali jošje, v Brankovljevih »Pesnitvah« 1916 (137) pa še josa. Olsnica je po vsem videzu precej stara, saj njena cerkev sv. Nikolaja sega baje v l. 1071. Častitljiva leta šteje tudi bližnja Tišina, t. j. mirno stoječa voda, močvirje, med tem ko se Cankova izvaja od cankati (kapljati). Kaj pa Cankar?

Med tem ko se je naš samokret jadrno podil po vegastem ozemlju, smo srečali cigansko selo, malo pozneje pa cigana z medvedom... To arijsko pleme, predstavljeno letos v Žisu 9. IV., se kaj rado potika po Panoniji, koder naletiš celo priimek Cigan kakor tudi neko vrsto grozdja s tem nazivom. Nastopajo kaj-

pada tudi pri Skuhali (om. m. 119), ki jih označuje kot pesaste (vsi pasji), med njimi je več kot eden izboren uzmovič; koliko pričkanja je, dokler ne najdejo pravega tata pa mu namečejo batin po »okolici«.

Eden tovarišev, recimo Martin Samouh, se je vrnil s svojega posebnega izleta iz Beltincev, kakor se čuje še prvotni roditelj množine in kakor ga je rabil dr. Kovačič (24). Samouh pa je svojeglav, hodi svoja pota in zajde; sinoči, okoli polnoči smo slišali iz teme: »Martin išče Martinišče!«

Po obedu nam je predstojnik Martinišča, dr. Tomaž Kelenc v napitnici orisal odlično narodno vzgojno nalogo, ki jo vrši ne bogati zavod v kraju, kjer ni vse enodušno z nami, ter izrazil željo, da bi se M. Soboti vrnila višja gimnazija... Prav ta trenutek je prišlo do mene šolsko izvestje, ki kaže v 4 nižjih razredih 173 katol., 59 evang., 5. izrael. in 3 pravoslavne učence, vseh 240... Poslušalcem nam je bilo tako pri srcu, da bi jo bili takoj iz žepa vzeli, češ, nate jo! samo če bi jo bili imeli. Z enakim občutkom smo zvečer poslušali zanositi nagovor župana Kodra, ki je modro kot atenski kralj Koder zagovarjal blagor svoje domovine, naglašujoč, da je treba odpraviti naziv »prekmurska Sibirija«, saj se po krivem naleplja na enega izmed najlepših predelov naše države. Pridružil se je že drugič ali tretjič isti misli naš govornik in vodja dr. Čermelj. Za njim pa je civilni geometer Pertot označil napredek po Prekmurju v zadnjih 15 letih kot razveseljiv; pri nas je blaginja večja nego pri sosedih onkraj mej, to vzbuja ponos domačinom; želeli bi bilo več knjig za te kraje, kjer imamo 6 tujerodnih občin, madžarskih in nemških, dočim je 12 naših ostalo na Madžarskem.

A preskočil sem popoldanski naš sunek v Slatino Radence. Pri Petanjcih — zadrugarških imen kar mrgoli po Prekmurju: Motovilci, Vilovci, Rogašovci; Strelci, Sebeborci; Košarovci, Kovačovi, Lončarovci, Pečarovci, Melinci, Mlajtinci; Bel(o)tinci, Črnici, Krnci; Črensovci (črens, čemz, čremsa, čremha = kostenika, dremoles, krhlika), Brezovci, Lipovci; Bakovci (bak = oven), Pužanci (polž), Mačkovci, Peskovci, Žižki. Kdo pa naj pregleda vse one, ki so izvedeni iz osebnih imen? Kamniški Stahovci se mi zde nekam sorodni Svetahovci ali Satahovci, nastanjeni blizu Kroga, kjer se je našel denar cesarja Filipa Arabca.

Pri Petanjcih torej se je naš avtokar na brodu prepeljal čez Muro in nas skoraj izbruhnil v kopališkem območju. Zdravnik nam je razkazal kopališče, ki je, žal, v tujih rokah, nas vodil h kislemu izvoru skozi prostor za poljenje steklenic, ki se nekoliko pošiljajo na Mad-

ZDRAVILIŠČE SLATINA RADENCI

žarsko in v Avstrijo. Lahko si gredoč vzela dve brošuri, izdani za 50-letnico zdravilišča: Dr. Miholič »Kemijska analiza Radenskih kiselica« in dr. Nenadović »Kupke ugljene kiseline«, obe v Mariboru. V poslednji poroča beograjski vseučiliški profesor: »Slatina Radenci i po sestavu izvrsne mineralne vode i po uredjenju kupki CO₂ i po uredjenju stanovanja i najposle po osobinama terena i po klimatskim uslovima ima osobine, koje nju čine podesnom za lečenje bolesti srca i krvnih sudova. Slatina R. jesu prvenstveno lečilište za srce.«

Na vrtu sem se iz prgišča nalokal res izborne izvorne slatine — rogaški se smem vpričo radenske malo porogati — zatem pa hajdi v vroči prašnikar, da nas zavozijo v Kápelo pod griček, s katerega nadzira cerkev vso okolico. Od napisov se eden pričinja: Tu pozhivajo visoko vredni gospod Martin Kautshitsh... Sredi bujnih vinogradov se kar domačega čutim, posebno če vidim še takle ribniški ũ. Seveda malce paziti je le treba: ako reče kdo tukaj cūzek ali cūza, si misli žrebička, pri nas pa si mislimo tisto, kar žrebiček pri sesanju v gobcu drži.

Oči so še enkrat objele celotno Prekmurje, iz katerega so tisti dan fantje Ljubljancanom razkazovali ženitovanjske običaje, ki jih je l. 1898 opisal Bela Velič in izdal v Monoštru. Njegovega dela nimam pri roki. Nekaj pojmov pa utegnemo najti v Skuhalovem scrtavku »Južkovo gostüvanje«.

Najprej hodita okoli znancev čučno našemljena pozavčina; nosita boben, trobento, palico z zvončkom in trakovi. Tudi džurdže (pločasta lesena posoda za vino) imata obešene na rami, eden ima

v njem proso, drugi snehino mleko (vino, ki ga je nalila snaha). Oglasita se pri znanem gospodarju: »Naš mladi ženin in nevesta sta naju poslala k vam. Že od ranega jutra hodiva pa še nisva jela ne pila. Hodila sva po zeleni trati do kolena v blati...«

Ko jima odpro, vidita, da sta prav prišla, saj ima hiša štiri kote, v petem pa stoji peč; kakor so jima doma povedali.

»Gostovanje bomo imeli tisti četrtek po petku, tja do petka bomo jedli in pili. Vsega bo zadosti. Že 14 dni vino v pivnico kotajo. Samo en polovnjak se jim je ponesrečil. Po stopnicah jim je ušel, pa se vam je ves razletel. Gor po stropu je vino teklo, toliko pa ga je le še ostalo, da smo napolnili pet polževih lupin.

Jesti bo tudi dovolj. Ženske celih 14 dni eno sinico skubejo. Poln listnjak je že perja. Pa kako velikega prašička smo zaklali! Po vsem hlevu ga je dekla iskala, slednjo mrvo slamice je s šibnato metlo prevrgla, dokler ga ni zagledala v kotu, zasukanega v pajčino. Slanina je bila tolikšna, da se je vrv utrgala, ko smo jo po vitlu na hišo vlekli. Pala je in predrla troje dilnic (stropov), dokler ni na pajčevini obvisela.«

Naprej grede sta vabca uganjala še drugačne šale. Ako je kdo pozvedoval: »Kam pa, kam, gospoda?« sta se odrezala: »Za nosom«, ali pa: »Bolje znava kakor ti, ki naju vprašuješ«. Bolj znanim sta ponujala iz vrčev snahinega mleka. Kdor se je nameril na proso, ga je dolgo pljuval po trati...

Štirinajst dni kasneje pride ženinova

družba pred nevestino hišo. Na pragu sedi čevljar z vsem orodjem. Prosijo ga, naj popravi čevlje, ki se je ženinu razpočil. Nazadnje se smolec le vda:

»No pa ga sezujte.«

»Zunaj ga ne bomo sezuvali, se nan še prehladi. Pojdimo v hišo.«

»Tja pa že ne. Moja baba muhe lovi; če pa odpremo, ji katera uide.«

»Kje pa so vaši ljudje, saj ni nikogar, kakor da je vse pomrlo.«

»Vsi so odšli boba plet, do mraka ne bo nikogar domov.«

»Vi pa imate rani bob.«

»To pa že to. Vi pa še menda letošnjega niti jeli niste, kali?«

»Ho, že lani.«

Po prerekanju se oglasi oū znotraj:

»Kdo pa tako rogovili okoli naše poštene hiše?«

»Mi smo tisti, ki imamo tako stvar, ki je vaši nevesti par.«

»Odkod pa ste?«

»Od polževe vasi, kjer se sam med cedi.«

»Ali ste krščeni?«

»Pa kdaj že!«

»Znate kaj katekizmuša?«

»Več že kakor vi.«

»Kaj peče brez ognja?«

»Vaša kosmata vest, ki nas noter ne pustite.«

Nazadnje pokažejo staro babo, češ, to je nevesta. Ženinov starešina potegne iz žepa uho od stare motike in ji ga dene na prst:

»Vidite, da ji je prevelik!«

DAJJE

PIERRE DUHEM

(10. VI. 1861 — 14. IX. 1916)

P. Humbert, profesor znanostnega oddelka na vseučilišču v Montpellieru, je nedavno dal na svetlo spis o fiziku, filozofu, zgodovinarju, humanistu P. Duhemu, ki se je rodil v Parizu kot sin flamskega očeta in južnofrancoske matere.

Duhem je gojil matematično fiziko, ki so jo pred njim tako znamenito zastopali možje kot Ampère, Fresnel in Sadi Carnot. Trudil se je, da bi razširil metodo klasične mehanike, kakor sta jo nekoč izdelala d'Alambert in Lagrange, na vse pojave, kjer sodeluje vsakovrstna fizična energija: na energetiko. Zanimal se je za filozofijo znanosti, pri kateri sta zastavila svoje sille že H. Poincaré in E. Le Roy. Določil je pojem fizične teorije, upiraje se težnji, ki je hotela iz vede napraviti vero (»scientizem«). Mnogo sil je uporabil v ta namen, da bi

razpršil naziranje o srednjeveški temi ter pokazal delo, kakršno so vršili Jordanus de Nemore, Albert Veliki, čigar 700-letnica se je slovesno obhajala l. 1893, Nicole Oresme, J. Buridan, ki je pobegnil iz Pariza na Dunaj ter ondi dal pobudo za ustanovitev univerze...

Podobico Buridanovega osla poznate? Kaj bo storil sestradan osel, stoječ v enaki razdalji med dvema otepoma sena, ki ga enako privlačita? Odgovor: poginil bo od glada... Duhem daje Buridanu častni naslov: oče naše dinamike. Kar tri knjige pa je posvetil velikemu duhu predgallejskemu: Leonardu da Vinci.

V zadnjih svojih letih je Duhem pričel izdajati zbrana dela svojih zgodovinskih raziskav v 12 zvezkih po 600 strani: *Le Système du monde, histoire des doctrines cosmologiques de Platon à Copernic*. Priredil je samo 8 snopičev, od katerih je poslednji zagledal beli dan l. 1919 z nadpisom: »Pariška fizika v XIV. stoletju«. N. K.

DOŽIVLJAJI V DŽUNGLI

FRANK BUCK

32. POGlavJE

SE O NEVERJETNI POZREBNOSTI LAČNEGA UDAVA

Najbrž ni večje ironije v kraljestvu plazilcev kot je ona ogromnega udava, ki je prišel do svojega plena. Žival ostane prav tako mrtva kot bitje, ki ga je požrla in si skoraj ne more pomagati. Lov na udava, ki se je pravkar nasitil, torej zelo olajša lovčevu delo. Kar se mene tiče, me ni sram povedati, da nimam ničesar proti temu, če si svoje delo lahko napravim lažje. Če že ravno nisem prisiljen tedaj, ne vidim razloga, zakaj bi se moral spraviti na svoj posel, kadar je najbolj nevaren, in naskočiti ogromno kačo, ko je v posesti vse svoje moči.

V ulicah Thatona, mesteca, ki sicer često nudi kako bizarno sliko, pa niso videli še nikdar nekaj bolj nenavadnega, kot je bil sprevod, ki se je onega dne vil proti mestni bolnici. Tovariši izginulega Maung Chit Khina, pet po številu, so si vrgli mrtvo kačo preko rame in so se podali s tem čudnim tovorom naravnost pred vrata ustanove, ki skrbi za bolne v Thatonu in njegovi okolici. Tukaj s titansko kačo razparali in pokazalo se je zlomljeno strto truplo Maung Chit Khina. Kakor so bolničarji, ki so o zadevi napravili zapisnik, povedali, ga je žival pogoltnila z nogami naprej.

Preiskava, ki sem jo vodil o tem žalostnem dogodku, se je razlikovala samo v eni važnejši točki od poročila, ki so ga podali krajevni oblasti prijatelji mrtvega lovca. Ti so namreč izrazili svoje mnenje, da je bil Khine, ko je iskal zavetišča pred dežjem, napaden od zgoraj ali z drugimi besedami, trdili so, da je kača skočila nanj z drevesa. Jaz pa mislim, da je Khine, ko je začelo liti v potokih, planil proti prvemu drevesu in se pri tem moral naravnost zaleteti v kačo, ki se je smatrala napadeno ter se v trenutku ovila okrog Burmežana, ga strla in ga začela polagoma požirati. Začenši najprej pri nogah, kot je bil uradno ugo-

tovljeno, je veliki ovijalec brez težav odstranil le narahlo natakniene čevlje. Halja pa je odpadla, ko so se smrtni ovoji strašnega džungelskega borca vedno tesneje in čvrsteje oklepali telesa nesrečnega moža.

To je bil edini ugotovljeni primer, ko je udav požrl človeka. Ker je ubiti lovec tehtal 68 kg, stvar s fizičnega stališča ni prav nič čudna. Znani so mi primeri, ko je udav požrl mnoge obsežnejše žrtve, zlasti iz družine srnjakov. Izredno je pri slučaju Khina le to, da se je kača v tem primeru spravila na človeka, ki običajno ne spada med njen plen.

Hočem povedati še nekaj dogodek, da bi si lahko predstavljali požiralno sposobnost teh strašnih tropičnih kač. Kot uvod naj navedem nekaj dejstev o orodju, ki ga je narava dala udavu, da lahko izvede taka naravnost čudežna dejanja. Ti veliki davilci imajo namreč vsi raztegljivo žrelo, ki bi ga lahko primerjali šarnirju. Spodnja ustnica se iztegne kot pahljača, kadar pošast spusti svojo spodnjo čeljust, ji ta omogoča, da zajame s svojim žrelom predmete, ki so več kot trikrat večji kot je dolga njena glava. Videl sem že marsikaterega udava, ki je meril šest do sedem palcev preko ust v mirnem stanju (palec — 2,54 cm) in lahko si grafično predočite, kaj lahko žival vse požre, če to mero pomnožite s tremi.

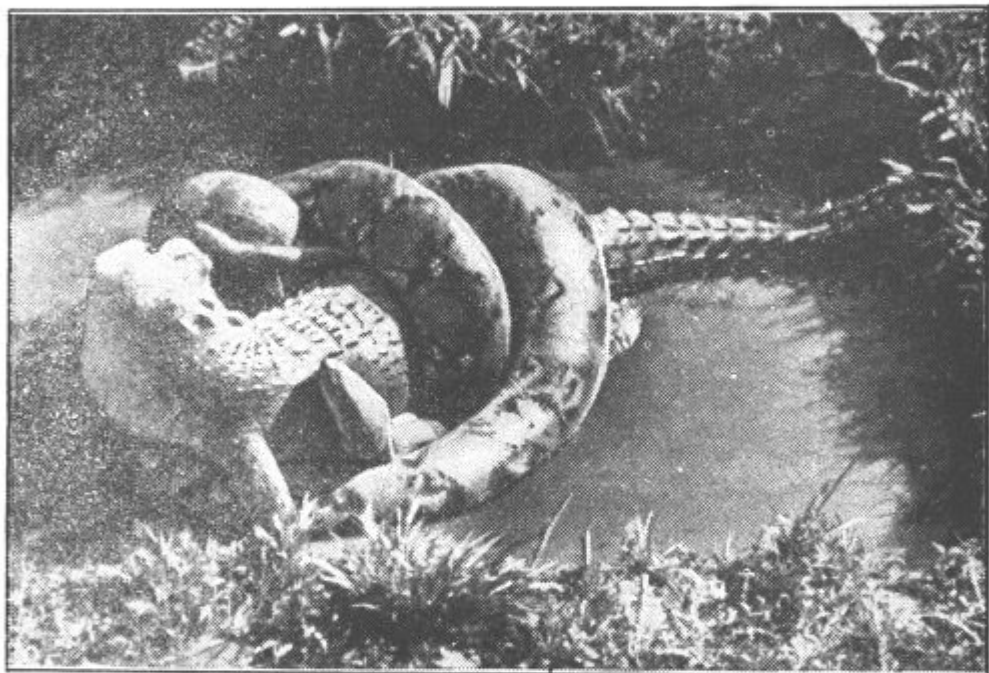
Ko sem bil pred leti na lovu v Pelambangu v južni Sumatri, me je poiskal mlad domačin in mi povedal, da se govori o velikem udavu, ki se je pravkar našel in ki baje leži komaj pet milj odtoč v džungli. Domačini na otoku so namreč dobro vedeli za moj poklic in vedno so radi zaslužili kak novčič z informacijami o primerkih, za katere so mislili, da bi se zanje mogel zanimati.

Ker sem tedaj iskal nekaj lepih in velikih udavov, sem sklenil, da se na-

potim v džunglo in si poiščem žival. Domačin, ki mu je bilo znano, kje so kačo videli, me je spremljal kot vodnik. Ko smo dospeli na lice mesta, smo v naše razočaranje ugotovili, da so neki domači lovci prišli do kače pred nami in jo zaradi kože ustrelili.

Imel sem vtis, da sem pred nekim neobičajnim pojavom, ko sem otipaval silno oteklino kačjega trupa. Eden domačinov mi je rekel, da je kača požrla ruso (srnjaka). V devet in devetdesetih primerih med stotimi, ko požre plažeči piton v teh krajih srnjaka, gre namreč za malo vrsto srnjakov, znano pod

običajno, nego sem pričakoval. Kača je namreč požrla sambarskega jelena, največjo vrsto azijske srne, z njegovimi košatimi rogovi vred; bil je to prav lep primerek, ki je tehtal gotovo preko 160 funtov. Ko se je plazilka ovila okrog svoje žrtve, je najprej strla žival, nato se je pa ovila okrog rogov in je še te polomila. Čim so bili ti rogovi gladko pritisnjeni ob jelenov vrat, tedaj je kača začela požirati svojo žrtev, in sicer z nosom naprej. Še vedno hranim izredno sliko jelena z njegovimi strtimi rogovi v razparanem trebuhu strašne kače. Založniki

Nič ne pomagajo vodni pošasti njeni strašni zobje

imenom mudžak. Dorasel kozel v tej skupini redko tehta okoli sto funtov, samice pa dosežejo komaj 40 do 50 funtov.

Bilo pa je očitno iz silno naraslih oblik mrtvega pitona, da je moral požreti nekaj večjega, kot bi bil navaden mudžak. Rekel sem lovcom, naj prerežejo velikansko kačo, da bi mogel posneti sliko, ker sem si mislil, sodeč po strašni buli na kačinem trupu, da bi posnetek tega neverjetnega udavovega kosila znal biti zanimiv iz zoološkega stališča.

Kača je bila hitro razparana, in kar sem zagledal, je bilo še mnogo bolj ne-

mojih doživljanj so mi povedali, da je slika tako grozotna, da je ne morejo objaviti in tudi sam nisem na to nikdar mislil. Hranim jo le kot primer več čudovitih pojavov džungelskega življenja.

Od tedaj naprej sem bil vedno prepričan, da ima udav telesno sposobnost požreti tudi človeka, toda šele leta nato sem naletel na tak dogodek, ko sem preiskoval skrivnostno smrti bednega Maung Chit Khina.

V Kaula Kangsarju v Peraku, eni med Zveznimi malajskimi državami, pripovedujejo zgodbo, glede katere zatrjujejo moji prijatelji, da je resnična,

o neki Angležinji, ki je pred kratkim prišla v te kraje in ki je imela prav neprijetno izkušnjo z eno teh velikih kač. Bila je prikovana na posteljo, ker je pred nekaj dnevi rodila dete. Bilo je kasno proti popoldnevu in lagodno je dremala v postelji, ko se je instinktivno predramila iz svojega sanjarjenja. Obšel jo je občutek, da je nekdo

ali nekaj pravkar stopilo v sobo. Ko se je ozrla, je opazila ogromno kačo (dvajset metrov dolgo), kako je pravkar zdrknila v sobo skozi odprta vrata verande in se usmerila naravnost proti zibki, kjer je ležal otrok.

DALJE

(COPYRIGHT BY KING FEATURES SYNDICATE)

ČLOVEK IN DOM

PRENAVLANJE STAREGA POHIŠTVA

Hišni gospodar je stanovanje prenovil. Sobe je pustil nanovo preslikati, vrata in okvirje oken prepleskati. Parketni pod je zoblal, vse je kakor novo. Podnajemno gospodinja pa tare skrita skrb. Z žalostjo postavlja in prestavlja svoje pohištvo v prenovljenem stanovanju, a vse izgleda nekako staromodno in obrabljeno, vegasto in medlo poleg nanovo, po modernih vzorcih in barvah preslikanih sten. Denarja je malo, na novo hišno opremo ni niti misliti. Prihranek bo komaj zadoštoval za najnujnejše mizarško delo, brez katerega ne bo mogoče urediti stanovanja, kajti ta in oni komad pohištva potrebuje nujno obnovljenja in poprave. Gospodinja uvidi, da se bo morala sama lotiti takega dela, katerega ni vajena, ker ni zadostnih denarnih sredstev, da bi mogla izročiti vsa dela v strokovne roke.

Cvetlična tružica iz predala

Toda dobra volja in potreba po obnovitvi in popravilu stanovanjske opreme ji pomagata, da se neustrašeno loti tudi tega dela.

Staromodni dekoracijski divan z galerijo, čigar plišasta prevleka kaže grde pleše in peresnica občutne vdrtine, je sicer še na trdnih nogah, je pa potreben pred vsem popravila. Najprej mu je treba odstraniti prevlako in nato odločiti hrbet z galerijo. Vdrta peresa je treba spet uravnati ali če so zlomljena, nadomestiti jih z novimi, nato pa prevleči z indantrenom moderne barve. Trud je obilo poplačan, ko se vidi, kako iz lastnih rok prihaja ves prenovljen predmet. Iz starega dekoracijskega divana nastane lepa in udobna couch-zofa, da jo je veselje pogledati. Par pisanih blazinic poživi resni ton njene moderne prevlake. Ko se nam izprememba divana posreči, se spomnimo,

da imamo na podstrešju star naslanjač. Pogumno se lotimo tudi njegove transformacije. Raztrgano prevlako in vdrtne peresnice mu odstranimo, noge za par centimetrov skrajšamo, dobro osnažimo,

Polomljeni in popravljeni stoli

če so zelo ogoljane, jih s črnim lakom prelakiramo, nato vse ogrodje temeljito osnažimo in večkrat zaporedoma namažemo vnanji les in noge s parketnim voskom in zličimo z mehko volneno krpo. Namestu peresnic približemo na sedež in

Kuhinjski stolček olepšan

naslanjalo par prečnih deščic, nato pa privežemo nanj dve blazini, eno na sedež, drugo na naslonjalo. Imamo pa pri hiši med staro, pokvarjeno šaro še par drugih stolov z vdrtinami v sedežu in zlomljenimi hrbti. Tem pohabljene dele odžagamo tik sedeža, če pa je pokvarjen le zgornji del hrbta, odžagamo le ta del. Ni več moda, da morajo biti v bivalnici vsi stoli enaki. Razne velikosti in oblike teh so

baš današnja zanimivost. Slika pokonjlenih stolov nam nazorno prikazuje, kako jih lahko popravimo, odnosno kakšne oblike jim smemo dati. Tudi na te pričvrstimo na sedež blazine, ki jih z vrvicami pričvrstimo okrog nog.

Stara in nova miza

Ko smo za bivalnico popravili dekoracijski divan v moderno couch-zofa in iz starih, deloma pokonjlenih stolov naredili tako rekoč nove, nam tudi naša miza z izumetničenimi nogami noče biti več prav vseč. Izročili jo bomo mizarju, da ji na pravi moderne gladke, nekoliko vzbočene noge, obenem nam jo tudi nekoliko zmiža. Tako popravljena se kar lepo poda k ostali predelani in modernizirani opremi. Ako pogledamo zdaj našo sobo, bi nihče ne verjel, da je vse staro, toda lepo očiščeno in predelano pohištvo.

Tudi za cvetlične lončke bomo poskrbeli. Naše kakteje potrebujejo trružice, da nam ni treba posameznih lončkov sem in tja premikati. Morda imamo kje mizico, ki je vsa za nič, le predal je še lep. Ta nam lahko služi za trružnico. Koške od stola, ki smo mu jih prikrajšali

pribijemo na vsak vogal eno, predal sami s kakršnokoli lakovo barvo prepleskamo, pri kleparju pa naročimo pločevinast vložek, ki drži vodo. In trružnica je gotova. Če nimamo predala, imamo pri hiši kak primeren zabožček ali pa ga dobimo pri našem trgovcu, ki nam ga rad odstopi za par dinarjev. Potem pa ga sami olepšamo in pripravimo za naše kakteje.

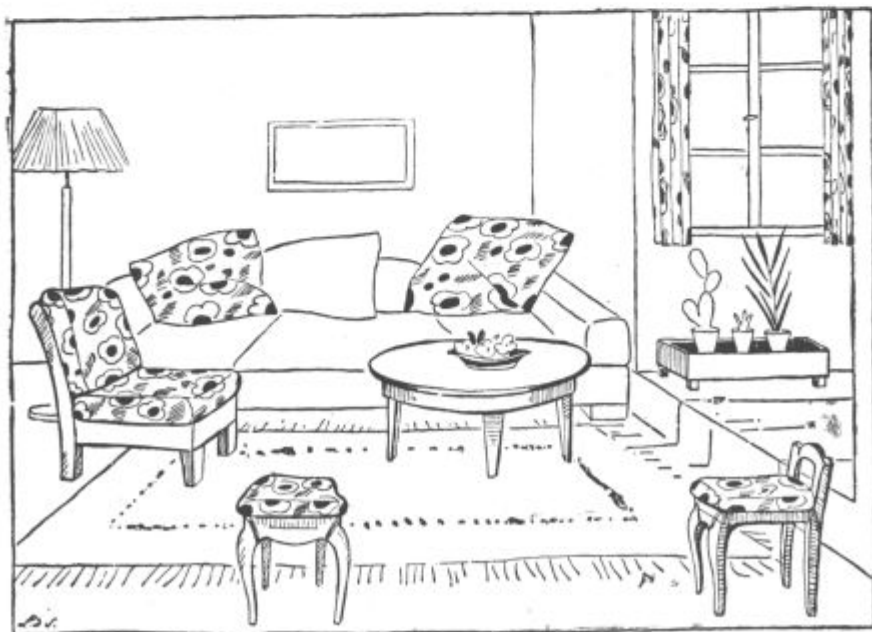
Iz navadnega kuhinjskega stola, ki ga dobimo pri mizarju za mal denar, naredimo lahko sami prav ličen sedež, ki ga lahko postavimo v katerokoli sobo. Pred

Poprava starega naslanjača

vsem mu noge skrajšamo za par centimetrov. Nato ga s steklenim papirjem zgladimo in potem prepleskamo z lakom poljubne barve ter montiramo nanj štirioklato blazinico iz pisane tkanine modernega vzorca.

Dobri dve tretjini dela pri popravi in izpremembi take opreme lahko sami opravimo in zmoremo. Če so v družini dorasli dečki in deklice, imajo s takim delom

Iz starega — novo pohištvo

pravo veselje. Dečki se lotijo lažjih mi-zarskih del, deklice pa čiščenja in blazi-nic. Če so sami soudeleženi pri takem de-

lu, znajo tudi potem opremo varovati in negovati, to je, zavedati se njene vred-nosti. XX.

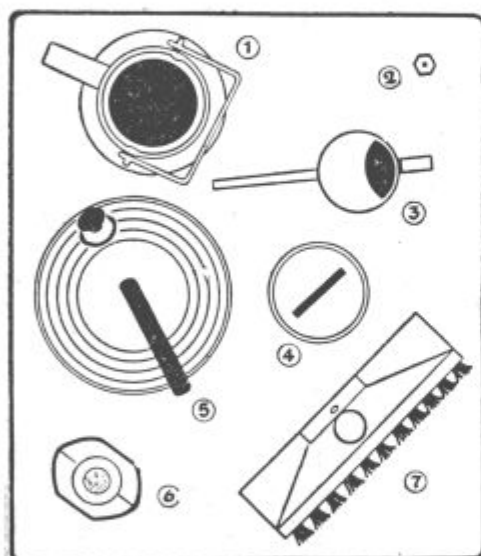
ZA MISLEČE GLAVE

29

Svet od zgoraj

(PONATIS ZABRANJEN)

Metode za preskušanje inteligentnosti mladine, ki so nastale v Ameriki, so se za-radi pretiravanja izrodile v že naravnost groteskne oblike, ki ne služijo več svojemu namenu, ampak so že bolj igračkane. Tako so nedavno na neki ameriški šoli predlo-žili deklicam, ki so se večinoma nameravale posvetiti gospodinjstvu, zgornjo sliko. Pred-

meti na njej so narisani v strogem pogle-du od zgoraj, brez sleherne perspektive. Narisane so samo take reči, ki jih ima člo-vek skoraj vsak dan v rokah ali vsaj pred očmi. Vzlic temu pa nikomur ne bo po-sebno lahko spoznati, kaj ima prav za prav pred seboj. Izmed deklet, ki so študirale sliko, je le malokatera našla pravilno re-šitev.

Poskusimo zdaj še mi svojo iznajdljivost.

30

Mostnina

(PONATIS ZABRANJEN)

Stanko in Mirko, dva 16-letna gimnazij-ca, stojita pred velikim novim mostom, ki vodi v mesto. Stanko se spomni na čase, ko so na mostovih še pobirali mostnine, pa pravi prijatelju:

— Saj veš, včasih je moral vsakdo plačati nekaj odškodnine, če je hotel preko mosta.

Za nas je zdaj že boljše! Pomisli, kako hitro bi mi zmanjkalo drobiža, če bi moral za vsako pot na igrišče, ki ga imamo žal on-stran reke, plačati mostnino.

Mirko je dober računar in že se mu za-sveti v možganih, kako bi pri tem lahko opeharil Stanka.

— Koliko imaš denarja?

Stanko ne sluti, zakaj gre in mu zaupa.

Pazi zdaj, dragi Stanko! Enako vsoto ti primaknem, toda na oni strani mosta mo-raš pustiti vselej po dva dinarja mostnine, ki jo bom spravil jaz.

Stanko pristane kar hitro in takoj se zač-ne zanimiva igra. Ko Stanko trikrat pre-korači most, nima v žepu niti beliča, Mirko pa se baha z vsem Stankovim premože-njem.

31

Svetovni potnik

(PONATIS ZABRANJEN)

Sloviti svetovni potnik mr. Snaknit je obiskal Smithove in vsi so molče strmeli vanj, ko je pripovedoval o svojem zadnjem razburljivem potovanju po neznanih krajih:

— Po daljšem bivanju ob obali, tako je začel veliki junak mr. Snaknit, sem odpo-toval v notranjost Sumatre. Tamkaj sem srečal prijatelja, ki mi je z navdušenjem pripovedoval o prav svojevrstni priliki za lov v teh krajih. Dolgo nisva razmišljala, temveč se kar pripravila za lov. Zgodaj zjutraj sva bila na nogah, gonjači so za-prli dolino in komaj sem se dobro zavedel, sem že stal pred ogromnim levom. Doma-čini so zbežali na vse strani, lev pa se je med oglušujočim rjoventjem pripravil za skok proti meni. Seveda sem ohranil hlad-no kri, pomeril zelo natančno in pogнал levu med skokom kroglo v glavo. Kralj zveri se je stegnil pred menoj...

Brez sape in glasu so Smithovi poslušali strašno zgodbo svetovnega potnika in se še niso ojunčili za besedo, ko se je naen-krat 12-letni domači sin Bob zasmel na ves glas in vzkliknil: »To je vse izmišlje-no!«

Ogorčena mati je prisolila neolikanemu dečku za predrznost krepko zaušnico in prosila nato mr. Snaknita, naj jim oprostí nesposodno vedenje nedoraslega frkolina. »Toda kaj je dalo dečku povod, da je oči-tal mistru laž«, se je pa še venomer spra-ševala mati.

Pa povejte vi!

Rešitev k št. 27

(Kako se je zgodila nesreča?)

Popolnoma neverjetno je, da bi peljal to-vorni avto mimo ponesrečenca, ne da bi se zanj pobrigal. Odločilno za razsodbo pa je bilo, da trgovec nikakor ni mogel spoznati,

kakšne vrste voz mu pelje naproti, če je bil še tako daleč in če so ga njegovi žarometi tolikanj slepili. Po vsej verjetnosti je trgovec zaradi utrujenosti za volanom zadremal in zavozil v drevo.

Rešitev k št. 28

(Kaj je pograbil ilustrator?)

Londonski ilustrator je narisal, da pelje avtomobil, za katerim se ozira zločinec, po levi strani ulice. Za londonske prilike bi bilo to res pravilno, ker vozijo na Angleškem avtomobili po levi. V Berlinu, kjer predpisuje policijski red desno vožnjo, pa bi bilo kaj takega nemogoče, zlasti še, ker gre baš tisti trenutek, kakor vidimo s slike, po drugi strani ceste policist.

ZNAMKE PRIPOVEDUJEJO

NOVI FUNDLAND IN NJEGOVA »RIBJA VALUTA«

Moderna znanost je napravila navadno polenovko iz zasilne jedi v postnih dneh za visoko cenjen vir vitamina D. To dragoceno snov zauživa sedaj staro in mlado v obliki ribjega olja kot »sončni žarek v žlic«. Posebno učinkovit pripomoček je za rahitične otroke.

Celo perutninarji so ugotovili, da je mogoče piščeta krmiti z ribjim oljem, ki jim pospešuje rast in jih ohrani zdrave. Najboljša jetra polenovk destilirajo zaradi njihovega olja, ki rabi za izdelovanje zdravila. Manj dobra jetra dajejo olje, ki ga upo-

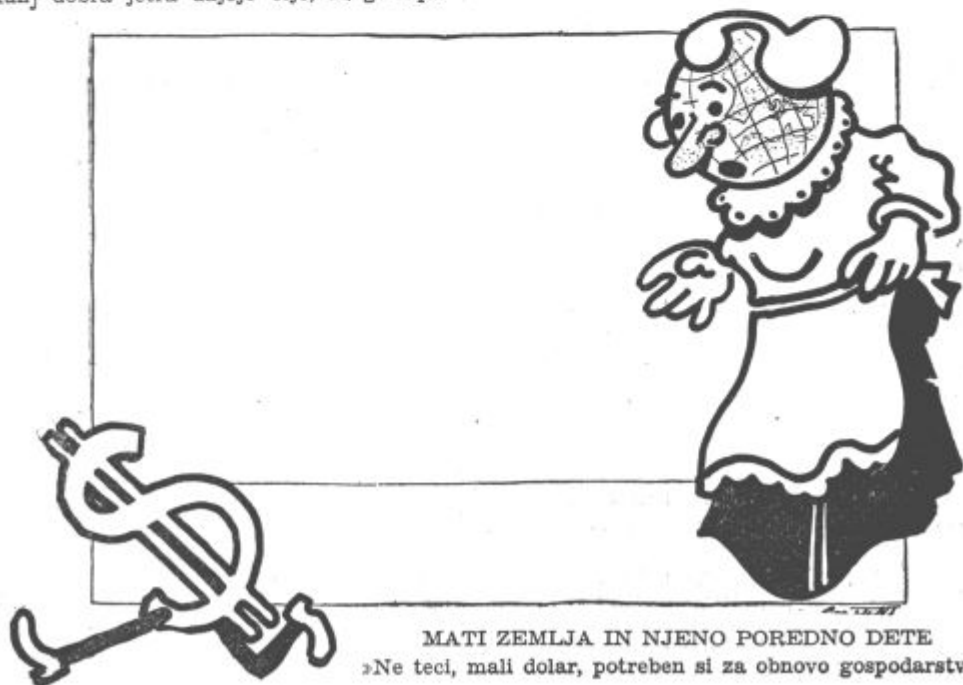
rabljajo strojarji v svojih delavnicah.

Industrija polenovke na Novem Fundlandu je tako pomembna, da zaposluje

stalno vsaj enega izmed petih tamošnjih prebivalcev. Letno izvozijo do 70.000 ton polenovke iz dežele in ta množina predstavlja približno tretjino žive teže te ribe. Povprečno tehta riba 10 funtov in letni plen znaša okrog 40 milijonov polenovk. Navzlic tej ogromni množini rib, ki jih odtegujejo leto za letom morju, pa ni nič videti, da bi jih bilo tu kaj manj.

Znamka, ki jo je Novi Fundland izdal l. 1931., kaže lov na polenovke z napisom »Novofundlandska valuta«. Te polenovke lovijo v neizčrpni ribjih loviščih ob novofundlandski obali.

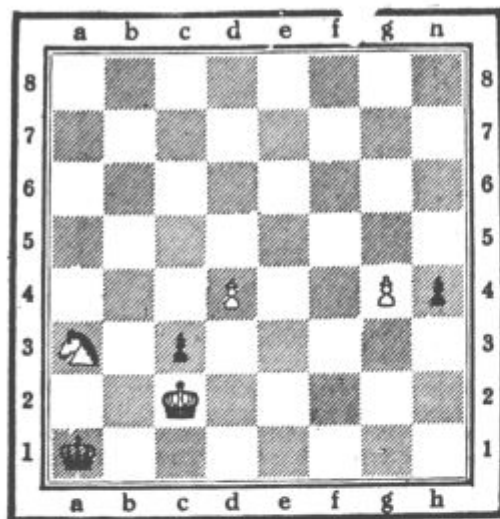
MATI ZEMLJA IN NJENO POREDNO DETE

»Ne teci, mali dolar, potreben si za obnovo gospodarstva!«

PROBLEM 34

W. Kraemer (Essen)
Prvi natisk

Beli na potezi dobi

OLIMPIADA V FOLKESTONU

Na meddržavni olimpiadi v Folkestonu v Angliji, ki jo je priredila meseca junija svetovna šahovska zveza, so zelo pogrešali jugoslovensko in nemško moštvo. Prvo nagrado si je priboril spet ameriški team (Kashdan, Marshall, Dake in 18-letni Fine) s 43 točkami od 56 dosegljivih, drugo nagrado pa Češkoslovaška z 41 in pol točke. Slede: Madžarska, Poljska in švedska po 35, Avstrija 37 in pol, Litva 34, Francija 32 (čeprav je vodja francoskega teama svetovni prvak dr. Aljehin dosegel sam iz 13 partij 10 in pol točke), Latiška 31 in pol, Anglija 31, Italija 28 in pol, Danska 26 in pol, Belgija in Islandska 21, škotska 19 točk.

Na damskem turnirju je Vera Menškova krepko branila svetovno prvenstvo. Dobila je vse partije.

Rešitev problema 33

1. d4—d5, Dh5:d5 2. h7—h8 D+, Ka1:a2 3. Dh8—a1+!! (Polzkus, uveljaviti polagoma materialno premoč s Dh3—g4, se izjalovi na nepričakovani remis-varianti: 3. Sa4—c3, 4. Dh8:c3, Dd5—g5+! 5. D:D pat) 3... Ka2:a1, 4. La3—b2+! Sa4:b2 5. Dh3—a3+, Da5—a2, 6. Da3—c3! g6—g5 7. h2—h3 in dobi. Igra nudi pri preprostem uvodu zelo lepo kombinacijo.

FOTOAMATER

»Fotorevija«, službeno glasilo organiziranih jugoslovenskih fotoamaterjev, je izšla s svojo 8. številko in objavlja v elegantni vnanji obliki, poleg številnih slik in umetniških prilog celo vrsto prispevkov, ki morajo zanimati vsakega vnetega amaterja in mu dajati novih pobud. Navajamo med drugim tehtni Bakotičev članek o »nacionalizmu in fotografiji«, v katerem podaja avtor svoje misli za osamosvojitve jugoslovanske fotografije in fotografske industrije, dalje Hrističev članek o »Deci pred Leico«, razpravo o korekturi pogrešnih negativov in pozitivov, zanimivo Radulovičovo poročilo o kameri z novovrstnim objektivom, ki daje z ogromno svetlobno jakostjo f:1 in brez vsake zaslonke enakomerno ostrino za vse razdalje (objektiv sestoji iz 5400 mikroskopskih leč!), dalje člančič o svetlomerih s fotoelektrično stanico, beležke za začetnike, vprašanja in odgovore, novosti i. t. d. Umetniške priloge nam kažejo nekoliko izbranih del zagrebškega mojstra Ignjata Habermüllerja, naslovno stran zavzemata naša mojstra Peter in Oskar Kocjančič. Vsakemu našemu čitatelju moremo »Fotorevijo« toplo priporočati. Velja (cena je zdaj pri istem obsegu znižana!) celoletno 50 Din, polletno 25 Din in se naroča na naslov: »Fotorevija«, Dalmatinska ulica 6, Zagreb.

KARIKATURA

Svetovni prvak dveh kategorij
»Premagal sem Bogoljubova v boksu
in Carnero v šahu!«